

INARIN KUNNAN
VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

1.8.2022

Nimi: Inarin kunnan varhaiskasvatussuunnitelma
Kunta: Inari
Hyväksymispäivämäärä: 18.5.2022

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	3
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	4
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	4
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	8
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	12
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	12
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	17
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	22
2.4 Arvoperusta	23
2.5 Oppimiskäsitys	26
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	28
2.7 Laaja-alainen osaaminen	31
Ajattelu ja oppiminen	31
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	32
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	33
Monilukutaito	36
Digitaalinen osaaminen	37
Osallistuminen ja vaikuttaminen	39
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	40
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	41
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	42
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	42
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	43
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	43
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	45
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	46
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	49
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	49
Yhteistyö eri tahojen kanssa	50
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	53
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	53

4.2 Pedagoginen dokumentointi	55
4.3 Monipuoliset työtavat	57
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	59
4.5 Oppimisen alueet	62
Kielten rikas maailma.....	63
Ilmaisun monet muodot	66
Minä ja meidän yhteisömme	68
Tutkin ja toimin ympäristössäni.....	70
Kasvan, liikun ja kehityn	72
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	76
Kaksikielinen varhaiskasvatus.....	77
5. Lapsen tuki	82
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	82
Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut	83
5.2 Yhteistyö tuen aikana	86
Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö	86
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	89
Yleinen tuki	91
Tehostettu tuki	92
Erityinen tuki.....	94
Tuen muodot	95
5.4 Lapsen tuen arviointi	97
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	97
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	102
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	104
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	105
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	105

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Inarin kunnan varhaiskasvatussuunnitelma koskee sekä suomenkielistä että saamenkielistä varhaiskasvatusta. Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (määräys OPH-700-2022) teksti on kirjoitettu mustalla värillä.

Varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu vihreällä värillä koko Inarin kunnan varhaiskasvatusta koskeva yhteinen osuus (kunnan vaakuna) sekä lisäksi saamenkielistä varhaiskasvatusta koskevat lisäykset (saamenlippu).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustlain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustlaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön

¹ Varhaiskasvatustlaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatustlaki 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatustlain muuttamisesta, s. 30–31

muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatus-

⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 21 §

⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

suunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävstä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosi- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

⁸ Varhaiskasvatuslaki 22 §

⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹⁰ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹¹ Suositus

¹² Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹³ Varhaiskasvatuslaki 8 §

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Ensimmäinen lakisääteinen valtakunnallisiin perusteisiin pohjautuva Inarin kunnan suomenkielisen ja saamenkielisen varhaiskasvatuksen suunnitelma otettiin käyttöön 1.8.2017, joka päivitettiin 1.11.2017 alkaen. Opetushallitus teki päätöksen 19.12.2018 uusista varhaiskasvatussuunnitelman perusteista (Opetushallituksen määräykset ja ohjeet 2018:3a), jonka mukaan paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat päivitettiin 1.8.2019. Inarin kunnan suomenkielisen ja saamenkielisen varhaiskasvatuksen suunnitelmat päivitettiin saatujen palautteiden pohjalta ja muutettiin yhdeksi asiakirjaksi: **Inarin kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 1.12.2019 alkaen**, jonka sivistyslautakunta hyväksyi kokouksessaan 13.11.2019 § 79-80.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet uudistuivat 1.3.2022 (määräys OPH-700-2022). Perusteet uudistettiin vastaamaan varhaiskasvatuslain muutoksia. Inarin kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on päivitetty uusien perusteiden mukaisesti ja se otetaan käyttöön 1.8.2022 alkaen.

Inarin kunnan Vasun päivitys on tehty uusien perusteiden mukaisesti Vasutyöryhmän (yksikköjen johtajat) toimesta yhteistyössä henkilöstön kanssa. Osa henkilöstöstä osallistui erityisopettajan järjestämiin kokouksiin, jossa käsiteltiin oppimisen alueiden sisältöjä. Saamenkielisten yksiköiden työntekijät ovat osallistuneet varhaiskasvatussuunnitelman päivitykseen saamenkielisen varhaiskasvatuksen painotusten osalta yhteistyössä varhaiskasvatusyksikön johtajan ja saamelaiskäräjien kielipesäohjaajan kanssa. Inarin kunnan varhaiskasvatussuunnitelman päivitetty versio 25.4.2022 on julkaistu Inarin kunnan varhaiskasvatuksen www.sivuilla 26.4.2022. Vasun päivityksen luonnoksesta on tiedotettu ja pyydetty kehittämis ehdotuksia lasten huoltajilta, sivistys- sekä sosiaali- ja terveystoimelta, saamelaiskäräjiltä, MLL:ltä sekä Elo ry:ltä. Saadut kehittämis ehdotukset on käsitelty Vasutyöryhmässä ja viety tiedoksi Inarin kunnan sivistyslautakuntaan ennen lopullisen varhaiskasvatussuunnitelman hyväksymistä (18.5.2022 §).

Saamenkielisen varhaiskasvatuksen pedagogisessa suunnittelussa ja toiminnassa hyödynnetään saamelaista varhaiskasvatussuunnitelmaa (Saamelaiskäräjät 2009), saamelaisen varhaiskasvatuksen arjen käytäntöjen opasta (Saamelaiskäräjät 2013) sekä menetelmäopasta kielipesän työntekijöille (Saamelaiskäräjät 2015).

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

Pedagogiset toimet kirjataan toimintavuosittain jokaisen varhaiskasvatussyksikön omaan ryhmävasuun, joka tehdään yhteistyössä lasten huoltajien kanssa. Varhaiskasvatushenkilöstö osallistuu Inarin kunnan varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan tavoitteiden suunnitteluun, jotka päivitetään vähintään kolmen vuoden välein ja kootaan varhaiskasvatussuunnitelman loppuun liitteeksi. Yhteisten tavoitteiden toteutumista arvioidaan toimintavuosittain.

Koko varhaiskasvatuksen henkilöstö huolehtii, että varhaiskasvatussuunnitelma ohjaa varhaiskasvatuksen toimintaa ja sen kehittämistä ja tavoitteiden toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Lapsilta, huoltajilta ja työyksiköistä saatu palaute otetaan huomioon toiminnan kehittämisessä ja Vasun päivityksessä. Varhaiskasvatussyksiköt tiedottavat huoltajia Vasusta toimintakausittain.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan kahden kuukauden kuluessa varhaiskasvatuksen aloittamisesta yhteistyössä huoltajien kanssa. Ennen varhaiskasvatuskeskustelua annetaan huoltajille kotiin täytettäväksi kysely, joka liitetään osaksi vasua. Varhaiskasvatussuunnitelma tulee olla huoltajien kommentoitavana kirjallisena viimeistään kahden viikon kuluttua vasukeskustelusta. Vasukeskustelussa tehdään tarvittaessa huoltajien kanssa arvio siitä, milloin varhaiskasvatussuunnitelman päivitys on ajankohtainen esimerkiksi laaja-alaisen neuvolatarkastuksen vuoksi tai sovittujen tukitoimien riittävyyden arvioimiseksi. Lapsen Vasuun kirjataan lapselle tärkeitä kokemuksia, vahvuuksia, mielenkiinnon kohteita sekä pedagogisen toiminnan tavoitteet ja

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ HE 148/2021, s. 34

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

mahdolliset tukitoimet. Vasuun kirjataan myös lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät yhteydenotot ja tapaamiset. Lapsen kielellinen, katsomuksellinen ja kulttuurinen tausta huomioidaan lapsen Vasun laadinnassa, joka on edellytys lapsen edun mukaisen yhteistyön toteutumiseen. Varhaiskasvatushenkilöstö huomioi huoltajien kielitaustan siten, että lapsen huoltajat ymmärtävät Vasukeskustelun sisällön ja Vasuun kirjatut asiat. Tarvittaessa käytetään tulkki- ja käännöspalveluita.

Saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa lapsen Vasuun kirjataan lisäksi lapsen kielen kehityksen sekä kulttuuriin kasvamisen tavoitteet. Vasukeskustelussa käsitellään kielen, kulttuurin ja perinteiden näkymistä perheessä ja tapoja, joilla lapsen saamen kielen kehittymistä tuetaan kotona. Äidinkielisessä varhaiskasvatuksessa Vasun teossa käytetään lähtökohtaisesti saamenkielisiä lomakkeita ja keskustelut käydään ja kirjataan saamenkielellä. Kielipesien osalta saamenkielisten lomakkeiden ja saamenkielen käyttö Vasun teossa on tavoitteena. Aina on kuitenkin turvattava, että lapsen molemmat huoltajat voivat osallistua yhteistyöhön.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

Vasu on jatkuva prosessi, jossa korostuu lapsen yksilöllisyys sekä lapsen ja huoltajien osallisuus varhaiskasvatuksen toteuttamisen suunnittelussa. Lapsikohtainen varhaiskasvatussuunnitelma tehdään huoltajien, lapsen, henkilöstön ja tarvittaessa muun yhteistyöverkoston kanssa jokaisesta lapsesta. Perhepäivähoitajat huolehtivat ryhmänsä lasten Vasujen teosta ja toteuttamisesta. Perhepäivähoidossa ja kielipesissä varhaiskasvatusyksikön johtaja ja varhaiskasvatuksen opettaja ohjaavat Vasun tekoa ja osallistuvat vasukeskusteluihin tarvittaessa. Päiväkodissa varhaiskasvatuksen opettaja vastaa ryhmän lasten Vasujen laadinnasta ja toteuttamisesta yhteistyössä ryhmän henkilöstön kanssa. Kopio lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta toimitetaan neuvolaan 1,5- ja 4-vuotiaiden lasten neuvolatarkastuksiin sekä aina tarvittaessa, kun on huoli lapsen kehityksestä, oppimisesta, terveydestä tai hyvinvoinnista. Suostumus Vasun toimittamiseen neuvolan terveydenhoitajalle pyydetään huoltajilta. Neuvolan terveydenhoitaja toimittaa palautteen tarkastuksesta lasten huoltajien lisäksi myös varhaiskasvatushenkilöstölle.

²² Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapselle järjestettävä yleinen tuki ja tukitoimet henkilöstön toimesta yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa. Yleinen tuki on osa jokapäiväistä kasvatustoimintaa, jolla tuetaan lapsen yksilöllistä kasvua, kehitystä ja oppimista. Vasua tarkistetaan ja arvioidaan säännöllisesti yleisen tuen osalta ja tarvittaessa suunnitelmaan ja kokeillaan erilaisia yleisen tuen muotoja. Tehostetun ja erityisen tuen tasoilla käytetään Inarin kunnan varhaiskasvatuksessa muita pedagogisia asiakirjoja (luku 5).

²³ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

Lapsen alkuperäiset varhaiskasvatussuunnitelmat liitteineen säilytetään varhaiskasvatus-toimistossa lapsen hakemusasiakirjojen mukana. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasta koskevat lausunnot ja arvioinnit säilytetään varhaiskasvatustoimistossa arkistointisääntöjen mukaisesti pysyvästi.

Perusopetuslain mukaan viranomaisilla ja opettajilla on oikeus saada välttämättömät tiedot lapsen opetuksen asianmukaiseksi järjestämiseksi. Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen tai esiopetuksesta kouluun, pyydetään lapsen huoltajilta lupa lapsen vasutietojen siirtämiseen. Siirtovaiheiden lupakaavakkeet täytetään ennen keväällä tapahtuvaa kouluun siirtopalaveria. Tiedonsiirto opettajalle varmistaa lapsen sujuvan siirtymisen varhaiskasvatuksesta kouluun sekä riittävän tuen järjestämisen lapselle. Vastuu tiedon siirtämisestä on sekä lähettävällä että vastaanottavalla taholla. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa tuen piirissä olevien lasten tiedonsiirrosta.

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40 §

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁹. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁰. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopeutuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³¹.

Inarin kunnassa on järjestetty kunnallista varhaiskasvatusta vuodesta 1974 alkaen. Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa on noin 220 lasta (31.12.2021) ja 77 varhaiskasvatuksen työntekijää. Inarin kunta on pinta-alaltaan Suomen suurin kunta ja matkat kunnallisiin palveluihin voivat olla pitkiä. Kunnan eteläisin varhaiskasvatustilasto on Saariselän päiväkotitoiminta ja pohjoisin Sevettijärven ryhmäperhepäiväkotitoiminta, joiden välille matkaa kertyy yli 160 km.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatustilastoja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatustilastoja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatustilaston järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatustilasto koskevien säästöjen sekä varhaiskasvatustilaston suunnitelman perusteiden mukaisesti³². Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³³.

²⁹ Varhaiskasvatustilasto 5 § 4 momentti

³⁰ Varhaiskasvatustilasto 1 §

³¹ Varhaiskasvatustilasto 1 ja 12 §

³² Varhaiskasvatustilasto 5 § 2 momentti

³³ Varhaiskasvatustilasto 52 §

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁴. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Inarin kunnassa saamenkielistä varhaiskasvatusta on järjestetty vuodesta 1995 alkaen. Tällä hetkellä saamenkielistä varhaiskasvatusta järjestetään inarin-, koltan- ja pohjoissaamenkielisenä. Saamelaislapsilla on oikeus saamenkieltä ja kulttuuria ylläpitävään varhaiskasvatukseen (perustuslaki 17.3 §, varhaiskasvatustalaki 540/2018 ja YK:n Lapsen oikeuksien julistus). Lapsilla on saamen kielilain perusteella oikeus saada kunnan järjestämät palvelut, kuten neuvolapalvelut, saamenkielisenä. Tarvittaessa palvelut tarjotaan tulkin välityksellä. Varhaiskasvatuksen hakulomakkeet ja pedagogiset asiakirjat toimitetaan huoltajille sekä yhteistyötahoille kielilain perusteella tarvittaessa saamenkielellä.

Inarin kunnassa saamenkielisen varhaiskasvatuksen piirissä on noin 60 lasta. Saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa painotetaan luonnon kiertokulkua ja kahdeksan vuodenajan vuotuiskiertoa sekä vuodenaikojen eri vaiheisiin liittyviä perinteisiä tehtäviä ja askareita. Saamelaiskulttuurissa luonto, ihminen, arkinen toiminta ja kieli ovat kiinteästi sidoksissa toisiinsa. Luonnonvaroja käytetään kestävästi, kohtuullisesti, kunnioittavasti ja luontoa vaalien. Luonnon ja kotiseudun tuntemisen kautta lapselle syntyy tunne oman kotiseudun tärkeydestä ja rakkaudesta.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustalakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁵ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolaki³⁶ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁷. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielihiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁸. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁹, tasa-arvolaki⁴⁰, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴¹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴², YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴³, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁴ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁵.

³⁴ Varhaiskasvatustalaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

³⁵ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁶ Hallintolaki (434/2003)

³⁷ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁸ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴⁰ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴¹ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁴² YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴³ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁴ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁵ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁶, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴⁷. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inkluusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁴⁸, sosiaalihuoltolakia⁴⁹, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵⁰, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵¹ ja terveydenhuoltolakia⁵² sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵³ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inkluusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;

⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴⁷ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴⁹ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁵⁰ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁵¹ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁵² Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 3 §

- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestäväan toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Päiväkotitoimintaa järjestetään Ivalossa, Inarissa ja Saariselällä. Perhepäivähoito on keskitynyt Ivalon kylän alueelle, lisäksi Ivalossa ja Sevettijärvellä toimii ryhmäperhepäiväkoti. Inarin kunta järjestää koltansaamenkielistä kielipesätoimintaa Ivalossa ja Sevettijärvellä ja inarinsaamenkielistä kielipesätoimintaa Ivalossa ja Inarissa. Kunnassa järjestetään pohjoissaamenkielistä äidinkielistä varhaiskasvatusta Ivalon ja Inarin päiväkodeissa pohjoissaamenkielisissä päiväkotiryhmissä. Koltansaamenkielistä ja inarinsaamenkielistä äidinkielistä varhaiskasvatusta järjestetään tarvittaessa kielipesissä. Säännöllistä yhteistyötä tehdään eri yksiköiden kesken ja yli kuntarajojen.

Inari on monikulttuurinen kunta, jonka erityispiirre on monipuolinen ja ainutlaatuinen pohjoinen luonto. Luonto on kaikkia inarilaisia yhdistävä tekijä, joka korostuu myös kuntastrategiassa ja kunnan tunnuslauseessa: "Inari - Voimakas luonnostaan". Yhteiseksi painopistealueeksi ja kehittämis-kohteeksi Inarin kunnan varhaiskasvatuksessa on valittu ympäristö- ja luontokasvatus ja kielten rikas maailma. Näiden lisäksi varhaiskasvatuksen toiminnassa painotetaan liikunnan merkitystä ja monipuolista liikkumista.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁴. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Inarin kunnan Vasua laadittaessa on huomioitu kunnan esi- ja perusopetussuunnitelma sekä kunnan muut suunnitelmat, jotka koskevat lapsia ja perheitä. Inarin kunnan Vasun perusteella kaikki varhaiskasvatussyksiköt laativat oman ryhmävasun yhteistyössä huoltajien kanssa. Ryhmävasuun kirjataan pedagogisen toiminnan kehittämiskohteet sekä yhteiset tavat

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

kehittää ja toteuttaa arviointia. Vasussa kuvataan myös huoltajien, varhaiskasvatuksen ja muiden yhteistyötahojen kanssa tehtävää yhteistyötä. Ryhmävasu tarkistetaan vähintään toimintakausittain ja siihen tehdään tarvittavat muutokset.

Saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa ryhmävasuun kirjataan lisäksi yhteiset arvot, joita ovat kieli ja kulttuuri, suku, yhteisö, vahva identiteetti, luonto, perinteiset elinkeinot, sukupuolten välinen tasa-arvo, ihmisyyden, monikulttuurisuus, rauha ja sovinnollisuus. Ryhmävasuun kirjataan myös saamen kieleen ja kulttuuriin liittyvät painotukset ja erityispiirteet, jotka nousevat esiin lasten vasuista ja varhaiskasvatusryhmän tarpeista. Ryhmävasuun kirjataan varhaiskasvatusyksikön toiminnan sisältö, toteutustavat, arjen käytänteet ja osallistuminen yhteisöllisiin tapahtumiin.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁵. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁶ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁵⁷. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵⁸. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵⁹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶⁰. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶¹. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶².

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶³. Varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatustilain määrittellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁴. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatustilain palveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatustilain palveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁵

Inarin kunnan varhaiskasvatus on ollut sivistyslautakunnan alaista toimintaa vuodesta 2013 alkaen. Inarin kunnan varhaiskasvatuksesta vastaa varhaiskasvatusjohtaja, jonka esimiehenä toimii sivistysjohtaja. Varhaiskasvatusyksikön johtaja vastaa perhepäivähoidosta ja kielipesätoiminnasta ja päiväkodinjohtajat vastaavat päiväkodeista.

Inarin kunnassa varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja kielipesissä. Äidinkielenään saamea puhuville lapsille järjestetään varhaiskasvatustilain mukaisesti saamenkielistä varhaiskasvatusta. Saamen kieliä elvyttävät kulttuuri- ja kielipesät ovat tarkoitettu saamelaislapsille, joille saamen kieli ei enää siirry kotona riittävän hyvin. Kielipesätoiminnassa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä.

⁶¹ Varhaiskasvatustilain 7 §

⁶² Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulain (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁶³ Varhaiskasvatustilain 1 §

⁶⁴ Varhaiskasvatustilain 1 §

⁶⁵ Varhaiskasvatustilain 4 ja 16 §

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁶. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁷.

Päiväkotitoiminta

Päiväkodissa lapset toimivat ryhmissä, jotka muodostetaan toimintakausittain ottaen huomioon mm. lasten ikä, sisarussuhteet, äidinkieli, kulttuuritausta, tuen tarpeet sekä päiväkodin resurssit ja tilat. Varhaiskasvatuslaki määrittelee henkilökunnan koulutuksen ja määrän suhteessa lasten määrään. Päiväkodin lapsiryhmissä työskentelee varhaiskasvatuksen opettajia, lastenhoitajia ja erityisopettajia sekä ryhmäavustajia ja päiväkotiapulaisia. Varhaiskasvatusta järjestetään kolmessa päiväkodissa: Ivalossa, Saariselällä ja Inarin kirkonkylässä.

Ivalon päiväkoti on noin 120-paikkainen päiväkoti, joka toimii kahdessa eri toimipisteessä. Eetuntielle Ivalossa toimii 72-paikkainen yksikkö (Kullerot, Kanervat, Esikot, Lumileinikit ja pohjoissaamenkielinen ryhmä Násti). Koppelontielle Ivalossa toimii noin 50-paikkainen vuoroyksikkö (Karpalot ja Suopursut). Esikoululaisten aamu- ja iltapäivähoito sekä 1-2-luokkalaisten vuorohoito järjestetään Suopursut-ryhmässä.

Inarin päiväkoti on noin 42-paikkainen päiväkoti, jossa toimii 3 ryhmää, suomenkieliset ryhmät Simput ja Tammukat sekä pohjoissaamenkielinen ryhmä Urbi. Tammukat -ryhmässä järjestetään tarvittaessa myös ilta- ja viikonloppuhoitoa. Yöhoito on keskitetty Inarin kunnassa Ivalon ja Saariselän päiväkoteihin. Inarin päiväkotiryhmät toimivat tällä hetkellä erillisissä väistötiloissa.

Saariselän päiväkoti on noin 20-30 -paikkainen päiväkoti, jossa järjestetään tarvittaessa myös ilta-, yö-, ja viikonloppuhoitoa. Päiväkodissa annetaan maksutonta esiopetusta Saariselän alueen 6-vuotiaille lapsille.

Esiopetus

Inarin kunnan sivistystoimi järjestää maksutonta esiopetusta 6-vuotiaille lapsille Ivalon, Inarin ja Seivettijärven kouluilla sekä Saariselän päiväkodissa. Esiopetusta järjestetään suomenkielellä sekä inarin-, koltan- ja pohjoissaamenkielellä. Opetuksessa noudatetaan valtakunnallisen opetussuunnitelmien perusteiden pohjalta tehtyä paikallista esiopetussuunnitelmaa. Esiopetus on laajuudeltaan vähintään 700 tuntia vuodessa (noin 19 h/vk). Esiopetuksesta ja hakuajoista tiedotetaan vuosittain

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 25 §

kunnan toimesta. Kunnan koulut järjestävät iltapäivätoimintaa esikoulun jälkeen kaikille esikoululaisille.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁸. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Inarin kunnassa on kaksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan tointa. Toinen erityisopettaja työskentelee pääsääntöisesti Ivalon päiväkodin lapsiryhmässä ja toinen erityisopettaja toimii kaikissa Inarin kunnan varhaiskasvatusyksiköissä. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien vastuualueisiin kuuluvat tukea tarvitsevien lasten erityispedagogiikan suunnittelu, toteutus, arviointi ja kehittäminen yhteistyössä varhaiskasvatushenkilöstön kanssa kieli- ja kulttuuriympäristö huomioiden.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶⁹. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷⁰. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷¹. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Perhepäivähoito ja ryhmäperhepäivähoito

Perhepäivähoito on pienryhmässä tapahtuvaa varhaiskasvatusta. Perhepäivähoitajalla saa olla kokoaikaisessa hoidossa yhtä aikaa enintään neljä alle kouluikäistä lasta ja lisäksi osapäivähoidossa oleva esiopetusikäinen lapsi, mukaan luettuna hoitajan omat alle kouluikäiset lapset. Perhepäivähoitoa järjestetään pääsääntöisesti hoitajan omassa kodissa Ivalon alueella sekä tarpeen mukaan muissa kylissä. Kotona tapahtuvaa perhepäivähoitoa järjestetään arkipäivisin n. klo 7:00–17:00 välisenä aikana. Omassa kodissaan työskenteleviä perhepäivähoitajia on Ivalon alueella n. 7. Ryhmäperhepäivähoitoa järjestetään varahoitoyksikkö Päivänsinessä, Sevettijärven ryhmäperhepäiväkodissa sekä kielipesissä.

Kielipesätoiminta

⁶⁸ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁶⁹ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

⁷⁰ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁷¹ Varhaiskasvatuslaki 38 §

Kielipesä on alle esikouluikäisille kielivähemmistön tai alkuperäiskansan lapsille tarkoitettua varhaiskasvatustoimintaa, jossa tavoitteena on siirtää uhanalainen kieli lapsille kielikylpymenetelmää käyttäen. Kielipesätoiminnalla pyritään kasvattamaan lapset aktiivisiksi kielen käyttäjiä. Tavoitteena on, että lasten kielitaito kehittyy äidinkielen tasoiseksi tai vahvaksi toiseksi kieleksi ja lapset saavuttavat toiminnallisen kaksikielisyyden kouluikänsä mennessä. Yhteisötasolla päämäärä on uhanalaisen kielen siirtyminen sukupolvelta toiselle sekä sen turvaaminen, että saamelaislapsilla on mahdollisuus ylläpitää yhteyttä omaan kieleen ja kulttuuriin.

Inarin kunnassa järjestetään koltansaamenkielistä kielipesätoimintaa Ivalossa ja Sevettijärvellä. Ivalossa toimii 8+2-paikkainen koltansaamenkielipesä Pe'sser ja Sevettijärvellä 4-paikkainen kielipesäryhmä Kuusközz. Inarissa toimii kaksi inarinsaamenkielistä kielipesää, 8-paikkainen Piervâl ja 8-paikkainen Piäju. Ivalossa toimii 8-paikkainen inarinsaamenkielinen kielipesä Kuäti.

Vuonna 2012 valtioneuvosto hyväksyi periaatepäätöksen toimenpideohjelmasta saamen kielten elvyttämiseksi, jolla vahvistetaan mm. saamenkielistä varhaiskasvatusta ja kielipesätoimintaa sekä kehitetään saamen kielen opiskelua koko maassa. Saamen kulttuuri- ja kielipesät noudattavat toiminnassaan varhaista täydellistä kielikylpymenetelmää. Toimenpideohjelmassa inarin- ja koltansaame luokitellaan vakavasti uhanalaisiin kieliin.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikki- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustavan tavoitteet voidaan ottaa huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷²

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷³

Vuorohoito

⁷² Varhaiskasvatustilaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁷³ Varhaiskasvatustilaki 13 §

Inarin kunnassa vuorohoitoa järjestetään sivistyslautakunnan hyväksymien periaatteiden mukaisesti. Vuorohoitoa järjestetään lapselle, joka tarvitsee sitä säännöllisesti huoltajien työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Tilapäistä vuorohoitoa haetaan erikseen tilapäisen vuorohoidon hakemuksella.

Koululaisten palvelut

Sivistystoimi järjestää kouluilla esioppilaille, 1.–2.-luokkalaisille sekä erityisoppilaille iltapäivätoimintaa koulun jälkeen. Iltapäivätoiminnasta peritään sivistyslautakunnan päättämä kuukausimaksu. Varhaiskasvatuksessa järjestetään ei-lakisääteistä koululaisten iltat-, yö- ja viikonloppuhoitoa 1.–2.-luokan oppilaille, mikäli vanhemmat työn tai opiskelun vuoksi tarvitsevat vuorohoitoa lapsilleen. Lisäksi 1.-luokan oppilaille järjestetään varhaiskasvatusta koulun lomien aikana. Tukea tarvitseville 1.–2.-luokan oppilaille voidaan järjestää varhaiskasvatusta tukipalveluna yhteistyössä sosiaalitoimen kanssa.

Tilapäinen varhaiskasvatus ja kotihoidontuki

Inarin kunta järjestää kunnallisen varhaiskasvatuksen lisäksi tilapäistä hoitoa, jota on mahdollisuus saada silloin, kun lapsiryhmissä on paikkoja vapaana. Tilapäisestä varhaiskasvatuksesta peritään sivistyslautakunnan päättämä erillinen päivämaksu.

Kela maksaa perheille kotihoidon- ja yksityisen hoidon tukea vaihtoehtona kunnallisille varhaiskasvatuspalveluille. Inari maksaa kotihoidontuen kuntalisää sivistyslautakunnan hyväksymien periaatteiden mukaisesti.

Muut lapsiperheiden palvelut

Inarin kunnassa on yhteistyössä eri toimijoiden kanssa laadittu *Lapsiperheiden palvelut*- tiedote, joka löytyy mm. Inarin kunnan www.-sivuilta.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön lisäksi henkilöstön hyvä keskinäinen yhteistyö omassa työyksikössä tai pienryhmässä on onnistuneen varhaiskasvatustoiminnan edellytys. Henkilöstö järjestää riittävästi aikaa yhteisen toiminnan suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin sekä tiedottamiseen.

Saamen kieltä äidinkielenään puhuville lapsille tarkoitettuun varhaiskasvatukseen ovat oikeutettuja lapset, joiden äidinkieli on saame, väestörekisterikeskukseen lapselle on merkitty äidinkieleksi saame ja se on vähintään lapsen toinen kotikieli. Kun lapselle haetaan saamenkielistä varhaiskasvatuspaikkaa, varhaiskasvatusjohtaja tai varhaiskasvatusyksikön johtaja keskustelee huoltajien kanssa perheen kielivalinnoista ja niiden perusteista. Keskustelussa huoltajat saavat tietoa saamenkielisen varhaiskasvatuksen tarkoituksesta ja keskeisistä toimintaperiaatteista. Saamenkielisellä varhaiskasvatuksella on tärkeä rooli lapsen saamenkielen ja -kulttuurin tukemisessa. Saamenkielisen varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteuttaminen edellyttää henkilöstön ja huoltajien sitoutumista kieleen ja kulttuuriin sekä hyvää yhteistyötä.

Saamenkielen elvyttämisessä on tärkeää, että perheellä on aito kiinnostus ja sitoutuminen kielenoppimiseen, jotta lapselle turvataan ehjä kielipolku varhaiskasvatuksesta perusopetukseen. Inarin kunnassa saamelaisperheet ovat useimmiten kaksikielisiä, jolloin kotikielenä ovat saame ja suomi. Huoltajia kannustetaan käyttämään saamen kieltä. Näin kehitetään saamenkielistä kieliympäristöä, joka myös luo lapsille positiivisen kokemuksen saamen kielen käytöstä.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁴.

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrosta noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁵

Siirtymävaiheissa lapsen vaihtaessa varhaiskasvatusyksikköä tai aloittaessa esiopetuksen tai perusopetuksen tiedonsiirron merkitys on tärkeää. Ryhmän vastuhenkilö ottaa yhteyttä lapsen tulevaan varhaiskasvatusyksikköön ja välittää yhteistyössä huoltajien kanssa riittävät tiedot lapsen kehityksen ja oppimisen tueksi.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sisällöt ovat laaja-alaisia ja muodostavat yhtenäisen jatkumon esiopetuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Yhteistyötä toteutetaan esi- ja perusopetuksen opettajien kanssa painottuen esiopetuksessa oleviin lapsiin ja tukea tarvitseviin alle kouluikäisiin lapsiin. Yhteistyötä toteutetaan esioppilaiden kohdalla painottuen kevätkaudelle ennen lasten siirtymistä peruskouluun. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat ja yksiköiden esimiehet huolehtivat yhteistyön organisoimisesta perusopetuksen opettajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välillä erityisesti silloin, kun kyseessä on tukea tarvitsevien lasten asiat.

Saamenkielisen varhaiskasvatuksen keskeisenä tavoitteena on, että lapset siirtyvät saamenkieliseen esi- ja perusopetukseen. Yhteistyötä koulun kanssa tehdään erityisesti siirtymävaiheissa varhaiskasvatuksesta esiopetukseen.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen

⁷⁵ Esimerkiksi varhaiskasvatustilaki 40–42 §

syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁶, varhaiskasvatuslain⁷⁷ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁸.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁷⁹. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸⁰

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

⁷⁶ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁷⁸ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

⁷⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁸⁰ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatuskäytäntöihin luoda edellytyksiä hyvälle kasvatustyhteistyölle⁸¹. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman arvoperustan lisäksi Inarin kunnan varhaiskasvatuksessa painotetaan arvoja turvallisuus, ihmisyyden kunnioittaminen ja luonnon vaaliminen. Turvallisuus varhaiskasvatuksen arvona tarkoittaa huolehtimista lasten psyykkisestä, fyysisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Turvallinen varhaiskasvatus rakentuu varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti kasvatuksellisesta vuorovaikutuksesta, jonka tavoitteena on edistää lapsen tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Kannustavassa ja turvallisessa varhaiskasvatusympäristössä lapsi tulee kuulluksi ja hyväksytyksi omana itsenään ja lapsi uskaltaa yrittää, onnistua ja epäonnistua.

Turvallisuus

Henkilöstön välinen selkeä työnjako ja yhdenmukaiset toimintamallit sekä lasten kanssa sovitut rajat ja säännöt auttavat turvallisen varhaiskasvatusympäristön rakentamista. Turvallisuutta lisää myös pysyvä ja koulutettu henkilökunta, joka aidosti välittää lapsista. Välittävä ja turvallinen ilmapiiri sekä lapsen kohtaaminen ja kuunteleminen turvaa lasta kunnioittavan toimintatavan ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä. Henkilöstön joustavuus yllättävissä muutostilanteissa vähentää jatkuvaa sijaisvaihtelua ja takaa lapsille tutut varahoitopaikat. Varhaiskasvatushenkilöstö huolehtii lasten ja henkilöstön välisestä hyvästä ja myönteisestä vuorovaikutuksesta.

Ihmisyyden kunnioittaminen

Varhaiskasvatuksessa lapsuus nähdään ainutlaatuisena elämänvaiheena. Kasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä huoltajien kanssa huolehtia lapsen hyvinvoinnista ja lapsen edun toteutumisesta. Ihmisyyden kunnioittaminen varhaiskasvatuksessa on jokaisen lapsen, huoltajan ja työntekijän kunnioittamista ja yhdenvertaista kohtelua. Varhaiskasvatuksessa autetaan ja tuetaan lapsia, perheitä ja

⁸¹ Varhaiskasvatustaki 3 § 1 momentti 6 kohta

työkavereita ja nähdään erilaisuus rikkautena. Henkilöstön antaman tuen ja mallin avulla lapsi sisäistää rajoja ja normeja, joiden avulla hän oppii säätelemään omaa käyttäytymistään ja toimimaan itse toisten apuna. Varhaiskasvatushenkilöstön hyvät yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot sekä aito läsnäolo kehittävät lasten yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä itsesäätelytaitoja. Inarin varhaiskasvatuksessa jokaisella lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan. Kunnan varhaiskasvatustoiminnassa kuunnellaan lasta ja opetellaan yhdessä kuuntelemaan muita.

Luonnon vaaliminen

Omaleimainen luonto on erinomainen oppimisympäristö Inarin kunnan varhaiskasvatuksen toteuttamiselle. Inarin pohjoinen luonto eri vuodenaikoihin antaa lapselle mahdollisuuden luonnon monimuotoiseen omakohtaiseen kokemiseen. Kunnan varhaiskasvatuksessa lapsia ohjataan luonnon vaalimiseen sekä vastuulliseen kulutukseen tutustumalla lähiympäristöön ja huolehtimalla sen siis-
teydestä sekä hyödyntämällä askartelussa kierrätys- ja luonnonmateriaaleja.

Saamenkielisen varhaiskasvatuksen arvoperustana on saamelaiskulttuuriin pohjautuvat arvot. Saamelaiskulttuuri on moninaista ja monimuotoista, siihen vaikuttavat asuinpaikka- ja ympäristö, käytettävä kieli sekä paikalliset elinkeinot. Nämä ovat saamelaisen varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelun lähtökohta. Saamelaiseen kulttuuriin kuuluvat perinteiset elinkeinot kuten poronhoito, kalastus, metsästys, keräily ja käsityöt. Kulttuuria on myös saamelainen luontoyhtey-
teen ja yhteisöllisyyteen perustuva elämäntapa. Arvoperusta perustuu kielen lisäksi kahdeksan vuodenajan vuotuiskiertoon, siihen liittyviin luonnon ilmiöihin sekä kierron eri vaiheisiin liittyviin perin-
teisiin tehtäviin ja askareisiin. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lapsen havainnointi- ja arviointi-
kykyä, itsetuntoa, minäkuva ja identiteettiä ja arvostetaan laaja-alaista osaamista, sopeutu-
vuutta, sosiaalisuutta ja kohtuullisuutta.

Saamelaislasten terveyttä ja hyvinvointia tukee kuuluminen saamelaisyhteisöön. Yhteisössä arvostetaan muun muassa luonnossa kulkemisen ja luonnon lukemisen taitoa, käsityötaitoja, perinteisiin elinkeinoihin liittyvää tietämystä ja niihin liittyviä taitoja. Saamelaiset tiedot, taidot ja arvot välittyvät pääasiallisesti toimintojen ja tunteiden kautta sekä suullisena perintönä sukupolvelta toiselle. Saamelainen tietämys sisältää tiedon elämässä pärjäämisestä.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonais-
valtaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja

tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Jokainen arjen tilanne on lapselle ja aikuiselle oppimistilanne. Lapset ja aikuiset tutkivat, oivaltavat ja pohtivat yhdessä. Myös aikuiset oppivat lapsilta ja toisiltaan vuorovaikutuksessa muun henkilöstön ja huoltajien kanssa. Oppimista tapahtuu esimerkiksi perushoitotilanteissa, keskusteluissa, ruokailussa ja ulkoilussa. Aikuinen toimii hyvänä esimerkkinä kaikissa arjen tilanteissa, sanoittaa toimintaa ja keskustelee asioista. Lapset tarvitsevat oppimisen alussa ohjausta ja opastusta kaikilla oppimisen alueilla. Oppimisen edetessä lapsi pystyy toimimaan aikuisen sanallisen tuen avulla ja lopuksi itsenäisesti.

Saamelainen oppimiskäsitys perustuu kokonaisvaltaiseen ymmärrykseen ihmisestä ja häntä ympäröivästä maailmasta. Oppiminen toteutuu yhdessä toimien, aidoissa tilanteissa ja uusista asioista omaksuen. Oppiminen tapahtuu luontevasti eri sukupolvien välisessä toiminnassa ja on vastavuoroista. Saamelaisessa oppimiskäsityksessä korostuu käytännönläheisyys ja käytännössä oppiminen. Yhteisöllisessä oppimisessä on keskeistä yhteen kuuluvuuden tunne. Oppiminen käsitetään jatkuvana prosessina, jossa yhdessä luodaan tietoa käsillä olevista asioista. Tilat ja paikat liittyvät läheisesti oppimiseen, ne suuntaavat lapsia kulttuurin mukaisiin kokemuksiin ja tekemisiin. Lapset oppivat kulttuurisia asioita osallistumalla aktiivisesti perheessä ja suvussa tärkeänä pidettyyn toimintaan, kuten poronhoitoon, kalastukseen ja käsitöihin. Varhaiskasvatushenkilöstön tietoisuus näistä saamelaisyhteisön tapahtumista on merkityksellistä, joka tukee ajankohtaan sopivan leikki- ja oppimisympäristön rakentamista. Tällä tavoin varhaiskasvatuksessa voidaan tarjota mahdollisuuksia kulttuuriin kuuluvien asioiden oppimiseen.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö ohjaa lapsen oppimista tekemiensä havaintojen ja erilaisen keskustelujen pohjalta. Havainnoimalla saadaan tietoa lapsen kehityksen vaiheista ja mitkä oppimisen alueet ovat hänellä tärkeitä sillä hetkellä. Tuki ja ohjaus rakennetaan näiden havaintojen pohjalta ja kehittyviä taitoja tuetaan aktiivisesti. Oppimiskäsitys vaikuttaa arjen eri

tilanteiden ratkaisuihin, ne ohjaavat lapsen oppimisen ja kehityksen tukemista. Jokainen arjen tilanne voidaan ratkaista siten, että se on lapsen edun mukaista. Pedagogisista ratkaisuista keskustellaan ja toimintatapoja kehitetään yhteistyössä lasten huoltajien ja henkilöstön kanssa.

Inarin kunnan varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistetään elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista. Lapsia kannustetaan kokeilemaan ja tutkimaan sekä tarjotaan erilaisia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia vaikuttaa opetusmenetelmiin ja -tapoihin. Kannustamalla ja tukemalla lapsia luodaan onnistumisen kokemuksia ja pidetään yllä oppimisen iloa.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Lasten leikille järjestetään päivittäin riittävästi aikaa ja tilaa. Onnistunut leikki vaatii ohjausta ja kasvattajan aktiivista osallistumista leikkiin. Lapset harjoittelevat ja oppivat leikkiessään ympärillään näkemiään ja kokemiaan asioita. Leikin tavoitteina ovat luovuuden kehittäminen, uusien asioiden kokeilu ja oppiminen sekä vuorovaikutustaitojen vahvistaminen. Leikeissä saadaan myös kokemuksia yhteisten sääntöjen noudattamisesta ja ristiriitojen ratkaisemisesta.

Varhaiskasvatuksessa käytetään erilaisia lasten leikkiä tukevia toimia. Lasten saatavilla on monipuolisia ja ajankohtaisia leikkivälineitä, lapsilla on tilaa ja materiaaleja luoda leikkejä ja vaikuttaa leikin sisältöön. Lapsia kannustetaan yhteisleikkeihin ja yhteiset leikkisäännöt luodaan lasten kanssa. Leikkiympäristöt vaihtuvat lasten mielenkiinnon ja ajankohtaisuuden mukaan. Leikkitilanteita järjestetään myös pienryhmissä.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸².

⁸² Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisessä. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Pedagogisen toiminnan alueet ovat kasvatus, opetus ja hoito. Pedagogiikalla tarkoitetaan suunnitelmallista, tietoista ja perusteltua varhaiskasvatustoimintaa. Varhaiskasvatuksen arjessa tarvitaan monipuolista pedagogista asiantuntemusta ja tietoa lapsen kasvusta, kehityksestä, oppimisesta ja hoidosta. Kaikki arjen tilanteissa tehtävät ratkaisut ja valinnat tulee olla pedagogisesti kestäviä.

Päiväkodinjohtajat vastaavat päiväkodin pedagogisesta toiminnasta ja varhaiskasvatuksen opettajat vastaavat lapsiryhmän toiminnan pedagogiikasta. Opettajat suunnittelevat ja toteuttavat pedagogiikkaa yhteistyössä henkilöstön kanssa. Varhaiskasvatusyksikön johtaja ohjaa perhepäivähoitajia sekä ryhmäperhepäiväkotien ja kielipesien työntekijöitä pedagogiikan suunnittelussa ja toteutuksessa. Monipuolisen pedagogisen toiminnan ja myönteisten oppimiskokemusten luomisessa hyödynnetään koko henkilöstön taitoja sekä vahvuuksia. Varhaiskasvatuksen moniammatillisuus on voimavara silloin, kun kaikkien koulutus, ammatillinen osaaminen, vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Tapahtumat ja vierailut eri kohteisiin sekä yhteistyö muiden varhaiskasvatusyksiköiden kanssa on osa monipuolista pedagogista toimintaa.

Toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen lähtökohtana ovat lapsiryhmän ja jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet. Havainnoimalla ja dokumentoimalla lapsen toimintaa, leikkiä ja käyttäytymistä kasvattajat oppivat tuntemaan lapsen ja lapsiryhmän tarpeet ja toiveet. Ryhmän toimintatapoja kehitetään ja toimintaa muutetaan tarvittaessa.

Saamenkielisen varhaiskasvatuksen toiminnassa keskeistä on luonnon vuotuiskierto, vierailut, pienryhmäpedagogiikka, teemaopetus sekä kielen omaksumista tukevat leikit, sadut ja kerronta. Saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa on käytössä vuotuiskiertoon perustuva pedagoginen toimintamalli, joka pohjaa saamelaiseen kasvatusajatteluun. Keskeisiä pedagogisen toiminnan tavoitteita ovat lapsen saamelaisen identiteetin vahvistuminen ja kehittyminen sekä oman kulttuurin ja juurien tunteminen. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen omaa ajattelua ja pärjäämistä, osallisuutta ja omaan oivaltamiseen ohjaavaa toimintaa. Saamelaisessa kasvatuksessa korostuu lasta kunnioittava puhetapa. Saamelaiset tiedot, taidot ja arvot välittyvät pääasiallisesti toimintojen ja tunteiden kautta sekä suullisena perintönä sukupolvelta toiselle. Saamelaisessa kasvatuksessa käytetään paljon tarinoita.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeitä pidettyjä arvoja

ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Lapsen kielen ja puheen kehityksen tukemiseen kiinnitetään huomiota, koska kieli toimii ajattelun välineenä. Leikki on ajattelun ja oppimisen väline ja sen merkitystä oppimisessa korostetaan. Leikin lisäksi ajattelun ja oppimisen taitoja kehitetään esimerkiksi draaman, musiikin, kuvataiteen, liikunnan ja lasten keskinäisten keskustelujen kautta. Selkeä päivärytmi, kii-reetön ilmapiiri ja pienryhmätoiminta tukevat ajattelun ja oppimisen taitojen harjoittelua.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Varhaiskasvatustoiminnassa monikulttuurisuutta tuodaan osaksi arkea satujen, lorujen ja kertomusten avulla. Henkilöstö toimii esimerkkinä kohtaamaan myönteisesti eri ihmisiä ja tutustumaan heidän kieleensä ja kulttuuriinsa. Varhaiskasvatuksessa järjestetään erilaisia teemapäiviä ja viikkoja, jolloin tutustutaan eri kulttuurien tapoihin, arkeen, ruokiin, leikkeihin sekä perinneammatteihin. Varhaiskasvatussyksiköiden välinen yhteistyö luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Matkailualan kasvun myötä varhaiskasvatukseen on tullut myös eri kielen ja kulttuurin omaavia lapsia, joiden kulttuuri-tausta huomioidaan toteutuksessa. Inarin kunnan monet kielet ja kulttuurit ovat vahvuus ja rikkaus.

Inarin kunnassa on vahvana saamelainen kulttuuriperimä, joka sisältää kolme eri saamenkieltä sekä saamelaisen perheen ja lähiympäristön kulttuuriset arvot, tavat ja kokemusmaailman. Saamelaisessa ajattelutavassa perinteinen tietämys on kokonaisuus, joka on sidoksissa ihmiseen ja luontoon. Kokonaisvaltaisen ajattelutavan mukaan lapsi on sekä oppija että opettaja ja oppimista tapahtuu aina ja kaikkialla. Saamenkielinen varhaiskasvatus tukee kotien kasvatusta ja valmentaa uusia sukupolvia toimimaan uudenaikaisessa saamelaisyhteisössä. Keskeisenä tehtävänä on välittää tietoa saamelaisista kansana, kulttuuriperinteestä ja elämäntavasta positiivisella tavalla siten, että lapsi kiinnittyy omaan kulttuuriinsa sekä kokee saamelaisuuden ja saamenkielisyyden luonnollisena.

Suullisen kertomaperinteen kautta saamelaiset ovat siirtäneet hiljaista tietoa seuraaville sukupolville. Saamenkielisissä varhaiskasvatussyksiköissä pidetään yllä saamelaista kertomusperinnettä kertomalla lapsille esimerkiksi luontoon, kasvillisuuteen ja eläimistöön liittyviä opettavaisia tarinoita. Saamelaisuuteen kuuluu pärjäämisen kulttuuri, jonka tavoitteena on monipuolinen ja laaja-alainen osaaminen. Lapsen havainnointi- ja itsearviointikykyä harjoitetaan, jotta hän pärjäisi uusissa yllättävissä tilanteissa. Vahva itsetunto, selkeä minäkuva ja vahva identiteetti auttavat lasta toimimaan omien edellytystensä ja taitojensa mukaan sekä itselleen luontevalla tavalla. Lapset kasvavat pärjäämään eri tehtävissä, elinkeinoihin liittyvissä töissä ja selviämään luonnossa yhdessä aikuisten kanssa. Koko suku ja yhteisö ovat mukana opastamassa lasta käytännön työn kautta, jotta lapsi oppii hyödyllisiä elämässä tarvittavia taitoja ja tietoja.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa

ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Henkilöstön tieto lapsen kehityksestä auttaa tunnistamaan lapsen sen hetkiset taidot ja herkkyyksikaudet. Arjen pieniä taitoja harjoiteltaessa lasta kannustetaan oppimaan uutta tukiasteittain lapsen itsenäisyyttä. Lasten kanssa opetellaan liikkumaan turvallisesti lähiympäristössä ja havainnoimaan eri vuodenaikoihin liittyviä asioita. Lasten kanssa keskustellaan turvallisuudesta ja opetellaan erilaisia taitoja, joita tarvitaan lähiympäristössä ja pohjoisessa luonnossa. Lasten kanssa huomioidaan luonnossa liikuttaessa sääolosuhteet, säänmukainen pukeutuminen ja havainnoidaan ja keskustellaan ympäristön olosuhteista (esim. heikot jäät, kylmyys, avotuli, eksyminen).

Henkilöstön tulee huomioida suunnittelussa lasten pedagogiset ja päivittäiset perustarpeet. Hyvinvointia tukee selkeä päivärytmi, missä korostuu liikkumisen, ruokailun ja levon merkitys. Lasten kanssa pohditaan terveyttä ja hyvinvointia edistäviä ja haittaavia tekijöitä. Turvallisen ja hyväksyvän kasvuilmapiirin luominen sekä kiusaamisen ehkäisy ovat varhaiskasvatushenkilöstön tehtävä.

Tukemalla lapsen itsesäätelytaitoja vahvistetaan lapsen kykyä toimia ryhmässä, tunnistaa ja käsitellä omia tunteita sekä ylläpitämään myönteistä mielialaa. Nämä taidot lisäävät lapsen hyvinvointia sekä auttavat selviytymään elämän eri tilanteissa.

Turvataidot

Varhaiskasvatuksessa huomioidaan lasten fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus. Varhaiskasvatuksessa tämä tarkoittaa esimerkiksi lasten ikään nähden turvallisia materiaaleja ja tarvikkeita, yhteisesti sovittuja sääntöjä sekä kasvattajien läsnäoloa sekä vuorovaikutusta lasten ja heidän perheiden kanssa. Vuorovaikutus ja läsnäolo luovat turvallisuudentunnetta myös huoltajille lapsen osallistuessa varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksessa henkilöstön tehtävä on luoda lapselle turvallinen olo.

Varhaiskasvatuksessa opetellaan tunne- ja turvataitoja pienestä pitäen:

- Mitä ympärillä tapahtuu?
- Millaisia tunteita meillä on?
- opetellaan tunnistamaan ja ilmaisemaan tunteita sekä säätelemään niitä.
- Opetellaan mikä on oikein ja mikä väärin? Esimerkiksi kiusaaminen ja toisen lyöminen.

Turvataitokasvatus on osa varhaiskasvatusta, joka kulkee lapsen mukana päiväkodin ensimmäisistä päivistä aina koulun viimeiseen luokkaan saakka. Turvataitoja varhaiskasvatuksessa voidaan harjoit-

tella aihealueen kirjallisuudella, lauluilla ja loruilla sekä erilaisilla oppimateriaaleilla. Varhaiskasvatuksessa luodaan lapsille turvallinen, luotettava ja myönteinen ympäristö keskustella turvataidoista. Varhaiskasvatuksessa henkilöstö ja kotona huoltajat voivat tukea lasten turvataitoja vastamalla lasta askarruttaviin kysymyksiin ja esimerkiksi lukemalla turvataitoihin liittyviä kirjoja. Turvataitokasvatuksen tarkoituksena on antaa lapselle valmiuksia puolustaa omaa itsenäisyyttä ja koskemattomuutta.

Kehotunnekasvatus antaa lapselle tietoa turvataidoista, kehosta, tunteista ja lapsen oikeuksista. Turvataidoilla halutaan opettaa lasta kunnioittamaan omaa ja toisen ihmisarvoa ja kehoa. Lasten kanssa opetellaan seuraavia turvataitoja:

- **Kolmen kohdan sääntö:** Lapsen tulee sanoa heti ei, lähteä pois ja kertoa tapahtuneesta luottamalleen aikuiselle.
- **Uimapukusääntö:** Uimapuvun alla olevat kehon osat ovat lapsen omia alueita. Lapsi saa määrätä niistä itse. Kukaan ei saa koskea uimapuvun alla olevia paikkoja, katsoa niitä tai puhua niistä ilman lapsen lupaa.
- **Kosketuksen sääntö:** Opetellaan, millä eri tavoilla toista voi koskettaa. Toista ihmistä saa koskettaa vain, jos se tuntuu toisen mielestä mukavalta ja sallitulta. Kosketus ei saa tuntua pahalta kehossa, eikä siitä saa tulla paha mieli. Jokainen tietää itse parhaiten, miltä kosketus tuntuu ja haluaako sitä. Hyvä kosketus ei ole salaisuus.

Lasten ja henkilöstön välinen lainmukainen suhdeluku on yksi keskeinen osa turvallisuutta. Riittävä määrä henkilöstöä varmistaa lasten oikeudet varhaiskasvatussuunnitelman mukaiseen varhaiskasvatukseen sekä luo turvallisuudentunnetta lasten perheissä. Turvallisuutta luo myös henkilöstön täydennyskoulutukset, voimassa olevat ensiapukoulutukset, varautuminen erilaisiin tilanteisiin ja ajankohtaisten asioiden hallinta.

Varhaiskasvatuksen jokapäiväiseen turvallisuuteen kuuluu:

- pihavalvonta (pihalla tarkistetaan, että portit ovat lukittu ja piha siisti)
- lasten ruoka-aineallergiat, sairaudet ja muut tärkeät asiat ovat henkilöstön tiedossa
- päiväkodin päivitetty turvallisuuskansio
- laadittu pelastus-/turvallisuussuunnitelma
- sijaisten perehdyttäminen
- pelastautumisharjoitukset
- turvallisuuskävelyt.

Päiväkodin ulkopuolelle suunnitellussa toiminnassa huomioidaan lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku sekä puetaan lapsille heijastinliivit, johon on merkitty päiväkodin nimi ja yhteystiedot kaatoamistilanteiden varalle. Varhaiskasvatuksen henkilöstö käyttää esimerkkinä heijastinliiviä. Lyhyistä lähiretkistä ei tehdä erillistä retkisuunnitelmaa, mutta ryhmissä tulee olla aina tieto ketkä ovat retkellä, missä ja millaisella aikataululla. Pidemmällä retkillä ryhmän henkilöstöstä nimetään

vastuuajakuinen ja laaditaan erillinen retkisuunnitelma. Retkisuunnitelmaan kirjataan retkelle lähtijät, retkikohde, reittisuunnitelma sekä retken mahdolliset riskit ja vaaranpaikat. Retkisuunnitelma toimitetaan myös yksikönjohtajalle.

Ulkopuolelle suunnitellussa toiminnassa otetaan retkireppu mukaan. Retkirepussa on ensiaputarvikkeet, tarvittavat tiedot lapsista ja varavaatteita. Ennen retkelle lähtöä lapsiryhmästä otetaan valokuva kännykällä katoamistapausten varalle. Retken jälkeen kuva poistetaan puhelimesta. Retkelle otetaan mukaan puhelin, johon on tallennettuna lähiesimiehen, ryhmien, huoltajien ja myrkytystietokeskuksen puhelinnumerot sekä 112-sovellus ladattuna. Mikäli lapsia kuljetetaan pidempiä matkoja, käytetään linja-autoja ja takseja. Kuljetuksissa noudatetaan varhaiskasvatuksen kuljetusohjeistusta.

Henkilöstön välinen selkeä työnjako ja yhdenmukaiset toimintamallit sekä lasten kanssa sovitut rajat ja säännöt auttavat turvallisen varhaiskasvatusympäristön rakentamista. Turvallisuutta lisää myös pysyvä ja koulutettu henkilökunta, joka on aidosti läsnä lapsille. Välittävä ja turvallinen ilmapiiiri sekä lapsen kohtaaminen ja kuunteleminen turvaa lasta kunnioittavan toimintatavan ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä. Henkilöstön ja huoltajien joustavuus yllättävissä muutostilanteissa vähentävät jatkuvaa sijaisvaihtelua ja parantaa mahdollisuuksia järjestää lapsille tutut varahoitopaikat. Varhaiskasvatushenkilöstö huolehtii lasten ja henkilöstön välisestä hyvästä ja myönteisestä vuorovaikutuksesta.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Monilukutaito kehittyy leikin, ihmettelyn ja tutkimisen avulla vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Lasten kysymyksiin vastaaminen ja niiden yhteinen pohtiminen laajentavat lapsen ajattelua. Ympäristön ja sen ilmiöiden yhteinen ihmettely, havainnoiminen ja tutkiminen

tukevat lasten monilukutaidon kehittymistä. On tärkeää, että lasten aloitteisiin ja kysymyksiin vastataan eikä lapsi jää yksin häntä askarruttavien asioiden kanssa. Monilukutaitoa opetellaan päivittäin vuorovaikutuksessa toisten lasten ja kasvattajien kanssa.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Digitaalinen osaaminen on osa monilukutaitoa. Digitaalisella osaamisella on kaksi roolia, oppimisen väline ja oppimisen kohde. Digitaalinen osaaminen oppimisen välineenä tarkoittaa, että sen avulla voidaan opetella esimerkiksi kirjaimia tai itseilmaisua. Digitaalisuus toimii siis toiminnan välineenä tai mahdollistajana. Toisaalta digitaalisuus on myös oppimisen kohde, mikä tarkoittaa, että digitaalisuuden käyttöä opetellaan ja harjoitellaan. Lasten kanssa voidaan opetella valokuvaamaan, zoomaamaan kuvia suuremmaksi tai harjoitella erilaisten sovellusten peruskäyttöä.

Digitaalista teknologiaa käytetään yhdessä lasten kanssa. Lapsiryhmässä tutkitaan, tutustutaan ja havainnoidaan erilaisia tieto- ja viestintäteknologisia välineitä, sovelluksia ja pelejä ottaen huomioon lasten ikä ja taidot. Mediakasvatus kulkee käsi kädessä digitaitojen kanssa. Lapsen luontainen tapa tutkia maailmaa ja oppia on hyvä pohja mediakasvatukselle. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee ottaa huomioon myös oma kasvu ja oppiminen sekä asenne digitaitoihin. Henkilöstön tulee huomioida lasten mielipiteet ja ajatukset, vaikka ne olisivatkin täysin erilaisia kuin omat asenteet ja ajatukset.

Digikasvatuksessa huomioidaan lapsen ikä ja kehitystaso. Esimerkkejä digikasvatuksesta toimintakauden aikana:

Alle 3 -vuotias lapsi:

- tutustutaan laitteisiin yhdessä aikuisen kanssa
- tutustutaan kirjoihin, äänikirjoihin, interaktiivisiin kirjoihin
- kuunnellaan musiikkia
- katsellaan valokuvia ja valokuvataan
- tehdään huoltajille toimintaa näkyväksi dokumentoinnilla (valokuvat)
- äänitetään, esim. sadutusta
- piirretään
- tuetaan orastavaa monilukutaitoa esimerkiksi kuvakorteilla, arjen sanoittamisella
- havainnoidaan ja tutkitaan yhdessä lapsen/lasten kanssa (ääni, kuva, liike, tekstit).

3 – 5 -vuotiaat (edellisten lisäksi):

- käytetään erilaisia sovelluksia ja oppimispelejä
- mahdollistetaan lapsille omien tuotosten tekeminen, esim. kuvakollaasit, kuvakirjat
- harjoitellaan kameran käyttöä, ja erilaisia pedagogisia sovelluksia/oppimispelejä
- opetellaan yhdessä aikuisen kanssa hakemaan tietoa kysymyksiin
- tutustutaan elokuvaan, sarjakuviin, toiminnallisiin QR-kooditehtäviin.

Esikoululainen (edellisten lisäksi):

- harjoitellaan koodausta, omien videoiden tekemistä, animaation tekemistä,
- tutustutaan laitteisiin laajemmin, ja opetellaan niiden käyttöä,
- dokumentoidaan (valokuvaus, videointi),
- tiedonhankintaa aikuisen tukemana,
- kokeillaan uusia sovelluksia, tutustutaan vaihtoehtoihin ja käytetään sovelluksia esim. luku- ja kirjoitustaitojen kehittymisen tukemiseen,
- mediakasvatus (nettietiketti, käyttötaidot ja ergonomia).

Saamelaisessa kulttuurissa luonnon lukemisen taito on tärkeässä asemassa ja luonto on saamelaisessa varhaiskasvatuksessa läsnä kaikessa toiminnassa. Varhaiskasvatuksessa lapsi oppii havainnoimaan luonnon monimuotoisuutta ja sen elementtejä eri aistien avulla. Saamenkielessä on paljon luonnon moninaisuudesta ja säästä kertovia käsitteitä. Henkilöstö edistää kertomalla ja kyselemällä lasten kykyä havainnoida luontoa ja samalla luonnossa kulkemisen taidot kehittyvät.

Saamelaisessa varhaiskasvatuksessa digitaalisia välineitä käytetään yhteydenpidossa muihin saamelaisiin varhaiskasvatustyksiköihin. Yhteydenpidolla muihin saamelaislapsiin voidaan osaltaan tukea lasten kasvua osaksi saamelaista yhteisöä.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestävälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Lapsen osallisuuden edistäminen on tietoinen, suunnitelmallinen ja arvioitavissa oleva jatkuva prosessi. Varhaiskasvatuksen yhteisillä käytänteillä varmistetaan, että osallisuus toteutuu kaikissa toimintamuodoissa ja on mahdollista jokaiselle lapselle, riippumatta lapsen iästä ja kehitystasosta. Osallisuutta vahvistetaan esimerkiksi kehittämällä oppimisympäristöjen lapsilähtöisyyttä, rohkaistamalla lapsia löytämään oppimisen ilo, harjoittelemalla yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja sekä suuntaamalla lasten mielenkiintoa yhteiskunnallisiin asioihin.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸³. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen

⁸³ HE 148/2021 s. 30–31

inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸⁴

Inarin kunnassa varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin pohjana ovat yhteiset arvot ja sopimukset sekä lapsen edun mukainen toiminta. Toimintakulttuurin toimivuutta arvioidaan havainnoimalla lapsen edun toteutumista koko varhaiskasvatuspäivän ajan. Toiminnan tulee olla pedagogisesti perusteltua ja linjassa toimintaa ohjaavien lakien ja asiakirjojen kanssa.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Pedagogisen johtamisen tavoitteena on lasten hyvän kasvun, kehityksen ja oppimisen edellytysten luominen. Jatkuva pedagogisen keskustelun ylläpitäminen sekä monitasoisen osallisuuden lisääminen ovat olennainen osa pedagogista johtamista. Yhteisesti laadittujen ryhmävasujen ja tiimisopimusten arvioinnin avulla tehdään näkyväksi toimintatapoja ja -kulttuuria.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Hyvä pedagogiikka varhaiskasvatuksessa sisältää vastuun hyvästä kasvuilmapiiristä, jonka perustana on toimiva tiimi. Hyvä työilmapiiri edistää henkilöstön työmotivaatiota, kehittymishalukkuutta sekä työssä viihtyvyyttä. Myönteinen kasvuilmapiiri lisää lapsen osallistumishalua ryhmän toimintaan aikuisten toimiessa lapsille esimerkkinä. Myönteinen toimintakulttuuri ja siinä rakentuvat sosiaaliset suhteet tukevat lapsen osallisuutta, oppimista ja hyvinvointia. Varhaiskasvatushenkilöstö toimii lapsille esimerkkinä myönteiselle ja hyväksyvälle käytökselle.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁵ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Huoltajien ja varhaiskasvatushenkilöstön yhteinen sitoutuminen kasvatustehtävään on paras mahdollinen perusta lapsen tasapainoisen kehityksen ja oppimisen tukemiseen. Toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa kuullaan huoltajien toiveita lasta ja toimintatapoja koskevista asioista.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁶. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvois-tavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁸⁶ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katso-
muksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan.
Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toi-
mia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Perheet ja lapset ovat moninaisia. Moninaisuuteen liittyy paljon eri näkökulmia, jotka vai-
kuttavat siihen, miten ajatellaan ja toimitaan. Moninaisuuteen liittyy esimerkiksi suku-
puoli, seksuaalisuus, ikä, fyysiset ominaisuudet, vammaisuus, ulkonäkö, uskonto, kieli, kult-
tuurierot, etniset piirteet, perheen sosioekonominen asema, poliittinen näkemys tai erilaiset ideo-
logiat ja vakaumukset. Varhaiskasvatuksessa moninaisuutta kunnioitetaan ja jokaista lasta kohdel-
laan tasa-arvoisesti. Pedagogisen toiminnan suunnittelun lähtökohtana on lapsilähtöisyys ja varhais-
kasvatussuunnitelmia ja ryhmävasuja ohjaa lapsista ja lasten perheistä nousevat tarpeet. Perheiden
moninaisuutta voidaan huomioida ryhmän toiminnassa esimerkiksi tuomalla toimintaan mukaan
perheiden kulttuurisia elementtejä, kuten lauluja, leikkejä, tarinoita ja kuvia.

Inarin kunnan rikkautena on kulttuurisesti moninainen varhaiskasvatus. Kasvun, kehityksen ja oppi-
misen tukeminen varhaiskasvatuksessa on mahdollista, kun varhaiskasvatushenkilöstö ymmärtää
eri kulttuurien kasvatuksellisia ominaispiirteitä, arvoja ja käyttäytymismalleja. Varhaiskasvatuksessa
tarjotaan kaikille lapsille mahdollisuus tutustua myös paikalliseen saamelaiskulttuuriin.

Saamenkielisellä varhaiskasvatuksella on tärkeä rooli saamen kielen ja kulttuurin säilyttä-
misessä ja siirtämisessä seuraaville sukupolville. Saamelaisille perinteiset elinkeinot ja
luontoyhteys ovat tärkeitä henkisen ja fyysisen hyvinvoinnin kannalta. Saamen kielet ovat uhanalai-
sia vähemmistökieliä ja niiden vahvistamiseksi tarvitaan erityistä panostusta ja arvostusta sekä mo-
nipuolista yhteistyötä. Henkilöstöltä edellytetään kielitaidon lisäksi kulttuuritietoisuutta ja reflektiiv-
istä työtöytä. Henkilöstön on tärkeä tunnistaa omat vahvuutensa ja kehittämistarpeensa kielen ja
kulttuurin siirtäjänä. Työssä tarvitaan vahvaa osaamista lapsen monikielisyyden kehityksestä ja sen
tukemisesta.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Hen-
kilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuk-
sessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikieli-
syyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henki-
löstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielen-
käyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtö-
kohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilantei-
siin.

Monipuolisten kielenkäyttömahdollisuuksien avulla lapsi saa tietoa ja kokemusta kielestä, kulttuu-
riperinnöstä ja historiasta ja kokee sen arvokkaaksi. Myönteinen, turvallinen ilmapiiri sekä varhais-
kasvattajan ja lapsen välinen luottamus ja tasa-arvo rohkaisevat lasta aktiiviseen ja monipuoliseen

kielenkäyttöön. Lapsen kielenoppimisen kannalta on tärkeää, että perhe, suku ja yhteisö suhtautuvat kielen oppimiseen myönteisesti ja tukevat lapsen oppimista aktiivisesti. Henkilöstön tulee tietoisesti kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön, jotta se on mahdollisimman monipuolista.

Saamen kielen käyttötilanteiden monipuolistamiseksi lapset voidaan jakaa pienryhmiin esimerkiksi iän mukaan. Myös lapset, joilla saamenkieli ei ole kovin vahva, voidaan pienryhmätoiminnassa laittaa eri ryhmiin saamenkielen käytön vahvistamiseksi. Pienryhmissä on enemmän aikaa käsitellä lapsen omia kokemuksia, tunteita ja tarinoita. Kieltä opettelevien lasten kanssa tunteiden esille tuomisessa käytetään apuna kuvia, liikkeitä, ääniä, eleitä ja kerrotaan samalla mihin käsitteet kuuluvat. Kaikki keskustelutilanteet hyödynnetään aktiivisesti kannustaen lasta saamenkielen puhumiseen. Aikuinen ohjaa aktiivisesti lasten leikkitilanteita vahvistaen samalla lasten saamenkielen käyttöä. Kielenoppimista edistää se, että henkilöstö sanoittaa jatkuvasti leikkiä ja toimintaa.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁷. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Varhaiskasvatuksessa myönteinen ja avoin vuorovaikutus lasten kanssa ja lasten välillä lisää lapsen luottamusta toimia erilaisissa tilanteissa sekä vahvistaa lapsen myönteistä käsitystä itsestään. Lasten vahvuuksien tunnistaminen ja tukeminen edistävät myönteisen ja toisia kunnioittavan vuorovaikutuksen rakentumista varhaiskasvatusryhmässä. Myönteinen ja avoin

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 10 §

kasvatusilmapiiri mahdollistavat ikävienkin asioiden käsittelyn turvallisessa ympäristössä. Lasten kanssa keskustellaan toisten huomioimisen ja yhdessä olemisen tärkeydestä. Kiusaamistilanteita ehkäistään olemalla läsnä, kuuntelemalla lapsia ja havainnoimalla lasten toimintaa. Inarin kunnan varhaiskasvatuksessa ristiriitoja ratkaistaan yhdessä ja kiusaamistilanteisiin puututaan välittömästi.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸⁸. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukseen asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Varhaiskasvatusyksiköiden sisä- ja ulkotilojen oppimisympäristöjä muokataan lapsiryhmän mukaan huomioiden lasten kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset taidot ja tarpeet. Ilmapiiriltään myönteinen, oppimiseen kannustava varhaiskasvatusympäristö herättää omalta osaltaan mielenkiintoa ja kokeilunhalua sekä innostaa lapsia leikkimiseen, tutkimiseen, liikkumiseen ja itsensä ilmaisuun. Inarin kunnan kulttuurinen moninaisuus näkyy myös oppimisympäristöjen suunnittelussa. Lasten ideoiden, leikkien ja heidän tekemiensä töiden lisäksi oppimisympäristöissä näkyy lasten kulttuuritausta, kuten puusta ja luusta tehtyt lelut ja välineet sekä poro- ja kalatalouteen liittyvät asiat.

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjen suunnittelussa huomioidaan turvallinen, terveellinen ja kehittävä oppimisympäristö, joka tarjoaa lapsiystävällisen, tekemistä tukevan sekä kiinnostavan tilan toimimiseen. Oppimisympäristö tarjoaa lapsille mahdollisuuksia monipuoliseen ja oppimista tukevaan tekemiseen sekä rauhalliseen olemiseen. Varhaiskasvatuksen henkilöstö arvioi ja kehittää oppimisympäristöjä arjessa saatujen kokemusten sekä havaintojen myötä hyödyntäen erityisosaaamista.

Saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa toimintaympäristö ymmärretään laajasti ja se on sidoksissa tilakäsitykseen. Saamelainen käsitys tilasta on laaja ja fyysiset seinät ylittävä. Siihen kuuluvat niin luonnonympäristö, rakennettu ympäristö kuin sosiaalinen ja kulttuurinen ympäristö. Luontoon ja saamelaisiin elinkeinoihin liittyvät elementit tulee näkyä varhaiskasvatussyksikön sisustuksessa, tilojen järjestelyissä ja pihassa. Lapsille järjestetään mahdollisuuksia leikkiin erilaisissa kulttuuria tukevissa ympäristöissä. Kulttuurin, perinteiden ja elinkeinojen lisäksi oppimisympäristöt ovat merkittäviä kielen oppimiselle. Voidaan puhua ympäristön luomasta kielimaisemasta. Materiaalisen ja sosiaalisen ympäristön luominen kielen säilyttämistä ja oppimista kannustavaksi kielimaisemaksi on tärkeä oppimisympäristön muoto. Esimerkkejä saamelaisen varhaiskasvatuksen ympäristöjen muokkaamisesta on mm. saamelaisen varhaiskasvatuksen arjen käytäntöjen oppaasta (Saamelaiskäräjät 2013).

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Oppimisympäristön muokkaaminen on osa lapsen kehityksen ja oppimisen tukea. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen perustuvat varhaiskasvatushenkilöstön osaamiseen ja tietoon lapsen kehityksestä ja oppimisesta. Muokkaamalla oppimisympäristöjä ja käytössä olevia toimintatapoja lisätään lapsen toiminnan ja oppimisen mahdollisuuksia. Varhaiskasvatushenkilöstö hyödyntää varhaiskasvatuksen erityisopettajan asiantuntemusta pohtiessaan toimintatapojen ja oppimisympäristöjen soveltuvuutta lapselle sekä miettiessään sopivia pedagogisia ratkaisuja lapsen kehityksen ja oppimisen tueksi.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Inarin kunnan omaleimainen luonto ja vuoden kiertokulku tarjoavat ainutlaatuiset puitteet oppimiselle. Luonto tarjoaa lapsille runsaasti kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Luontoa ja lähiympäristöä hyödynnetään aktiivisesti liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina. Luonnossa liikkuen lapsia kannustetaan tutkimaan, ihmettelemään, havainnoimaan ja kunnioittamaan luontoa. Luonto itsessään muokkaa vuodenaikojen vaihteluun oppimisympäristöä, joka kannustaa lapsia tutkimaan mm. vuodenaikojen vaikutuksia eläimiin ja kasveihin.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuk-

sessä käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁸⁹.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹⁰. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö alkaa perheen hakiessa lapselle varhaiskasvatuspaikkaa. Asiakasohjauksessa varmistetaan lapselle tarkoituksenmukainen varhaiskasvatuspaikka ja sovitaan varhaiskasvatuksen toteuttamisesta yhteistyössä huoltajien kanssa.

Huoltajat tutustuvat yhdessä lapsen kanssa varhaiskasvatuspaikkaan ja -henkilökuntaan. Aloituskeskustelussa huoltajat kertovat lapsensa tavoista ja tottumuksista ja persoonallisuuden piirteistä. Nämä tiedot helpottavat varhaiskasvatuksen aloittamista ja toteuttamista. Samalla sovitaan yhdessä huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatuksen aloittamiseen liittyvistä käytänteistä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹¹.

⁸⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁹¹ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹². Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹³.

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on tukea lasta ja perhettä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, kun tuen tarvetta ilmenee. Yhteistyötahoja Inarin kunnassa ovat lastenneuvola, sosiaalitoimi, koulukuraattori, puheterapeutti, psykologi, fysioterapeutti sekä toimintaterapeutti. Koulukuraattorin tehtävä kunnan varhaiskasvatuksessa on tukea ja auttaa erityisesti esiopetukseen siirtyviä lapsia. Vuonna 2023 Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen myötä vastuu palveluiden järjestämisestä ja tuottamisesta siirtyy hyvinvointialueille, jonka jälkeen yhteistyön merkitys ja toimivat rakenteet korostuvat entisestään. Varhaiskasvatus osallistuu vuonna 2021 aloitettuun perhekeskushankkeeseen, jossa on tavoitteena kehittää lasten, nuorten ja perheiden palveluja sekä toimivia yhteistyömalleja hyvinvointialueen ja kunnan välille. Tarkoituksena on, että jokainen lapsi, nuori ja perhe saa tarvitsemansa avun ja tuen varhain ja viiveettä.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita.

⁹² Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 7 §

Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös monien muiden tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen ja kirjaston kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena ovat monilukutaidon ja kielellisten valmiuksien vahvistaminen. Varhaiskasvatuksen ryhmät osallistuvat kirjastoissa järjestettäviin tapahtumiin ja kirjastoauto vierailee säännöllisesti varhaiskasvatusyksiköissä. Vapaa-aikatoimen kanssa tehdään yhteistyötä tilojen ja liikuntavälineiden käytössä sekä mediakasvatuksessa. Varhaiskasvatusyksiköt osallistuvat vapaa-aikatoimen järjestämiin liikuntatapahtumiin. Kulttuuritoimi järjestää lasten elokuvia ja kulttuuritapahtumia, kuten lastenkonsertteja ja teatteriesityksiä yhteistyössä varhaiskasvatuksen kanssa. Yhteistyössä kansalaisopiston kanssa varhaiskasvatuksessa oleville lapsille voidaan järjestää harrastustoimintaa perustellusta syystä. Katsomuskasvatukseen liittyy yhteistyö eri uskonnollisten yhteisöjen kanssa.

Varhaiskasvatusyksikkö tiedottaa etukäteen huoltajia juhlista sekä erilaisista tilaisuuksista sekä niiden sisällöstä. Seurakuntien tilaisuuksista, jotka sisältävät uskontoon viittavia elementtejä, tiedotetaan myös etukäteen. Tarvittaessa huoltajien kanssa sovitaan lasta koskevista yksilöllisistä järjestelyistä, mikäli huoltaja ei halua lapsen osallistuvan kyseiseen tilaisuuteen.

Saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa vahvistetaan saamelaislasten identiteettiä ylläpitämällä tiivistä yhteyttä saamelaisyhteisöön. Tätä toteutetaan osallistumalla mahdollisuuksien mukaan erilaisiin saamenkielisiin tapahtumiin ja palkkaamalla resurssihenkilöitä. Saamelaiskäräjien sekä kielipesäohjaajan kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä, johon sisältyy myös kielen ja kulttuurin mukaisen pedagogiikan kehittäminen. Saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan saamelaista laajaa perhekäsitystä sekä suvun tärkeyttä järjestämällä erilaisia tapaamisia esimerkiksi isovanhempien tai kummien kanssa. Sukupolvien välinen kanssakäyminen toteutuu myös vierailemalla saamenkielisten ikäihmisen luona esim. palvelutalossa. Saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa käsitellään säännöllisesti sukuun liittyvää sanastoa. Saamelaisessa kulttuurissa yhteisöllä on suuri rooli identiteetin rakentumisessa ja kehittämisessä. Saatavilla olevia saamenkielisiä palveluja, esimerkiksi neuvola- ja tulkkauspalveluja, käytetään mahdollisuuksien mukaan. Saamenkielissä varhaiskasvatusyksiköissä tehdään yhteistyötä eri saamelaiskuntien välillä erityisesti tuen tarpeessa olevien lasten omakielisten palvelujen turvaamiseksi ja kehittämiseksi.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys koros-

tuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹⁴

⁹⁴ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun

lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Inarin kunnassa varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelun lähtökohtana on valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman arvoperustan lisäksi kunnan ohjaavat arvot sekä oppimiskäsitys. Inarin kunnan varhaiskasvatuksen arvot ovat turvallisuus, ihmisyyden kunnioittaminen ja luonnon vaaliminen.

Pedagogisen toiminnan suunnittelu pohjautuu lapsen mielenkiinnon kohteisiin ja tarpeisiin. Lapsen mielenkiinnon ja tarpeiden tiedostaminen lähtee varhaiskasvatuksen aloituskeskustelusta, jossa huoltajat välittävät lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin kannalta tärkeät tiedot varhaiskasvatushenkilöstölle. Lasta kuuntelemalla ja keskustelemalla yhdessä lapsen kanssa mahdollistetaan hänen osallistumisensa suunnitteluun. Varhaiskasvatuksessa lapsihavainnointi on tärkeä menetelmä lapsen mielenkiinnon kohteiden ja tarpeiden oivaltamiseen. Arjessa tapahtuva arviointi on lasten havainnoimista päivän eri tilanteissa ja havaintojen kirjaamista. Tukea tarvitsevien lasten osalta pedagogisen toiminnan suunnittelua ja arviointia ohjaavat lisäksi eri ammattitahojen tekemät lausunnot ja yhdessä tehdyt suunnitelmat.

Varhaiskasvattajien tieto oppimisen eri alueista luo pohjan toiminnan suunnittelulle. Inari on monikulttuurinen ja ainutlaatuisen luonnon ympäröimä kunta, jonka varhaiskasvatuksessa painotetaan erityisesti kielten rikasta maailmaa, ympäristö- ja luontokasvatusta sekä liikunnan merkitystä lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin kannalta. Pedagogisen suunnittelun ja toteuttamisen tarkoituksena on tukea lasten laaja-alaista osaamista ja Inarin kunnassa erityisesti vahvistaa lasten kulttuurista osaamista, vuorovaikutusta ja ilmaisuja sekä itsestä huolehtimisen taitoja.

Varhaiskasvatuksessa pedagogisen toiminnan arviointi lähtee henkilökunnan oman toiminnan sekä lapsen kehityksen seurannasta ja arvioinnista. Avoin ja myönteinen ilmapiiri mahdollistaa sekä henkilökunnan että lapsiryhmän vertaisarvioinnin. Vertaisarviointi kunnan varhaiskasvatuksessa on työntekijöiden keskinäistä havainnointia ja palautteen antoa sekä lasten toisilleen antamaa palautetta. Varhaiskasvatuksessa arviointi on jatkuvaa arjessa tapahtuvaa työtä. Lapsikohtaisessa- ja ryhmävasussa tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle, mihin arviointi kohdistuu. Varhaiskasvattajan oman työn arviointi perustuu lisäksi hänelle määritellyyn perustehtävään ja varhaiskasvatuksen yhteisiin arvoihin sekä yhteisiin sopimuksiin. Pedagogista seurantaa ja arviointia on myös lapsilta ja vanhemmilta saatu palaute toiminnasta, joka otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa. Esimies arvioi pedagogisen toiminnan kokonaisuuden toteutumisesta yhdessä henkilöstön kanssa.

Saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa pedagogisen toiminnan viitekehys perustuu saamelaiseen arvopohjaan ja oppimiskäsitykseen. Tavoitteena on hyvinvoiva lapsi, jolla on selkeä yhteys omiin kulttuurisiin juuriinsa. Saamelaisessa maailmankatsomuksessa laaja-alaista

osaamista ja monenlaisten elämäntaitojen hallintaa pidetään arvokkaana. Saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa kohtaavat lasten arjen kokemukset ja varhaiskasvatuksen arki, jossa keskeinen pedagoginen menetelmä on leikin ja kokemuksen kautta oppiminen.

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkauksessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisesta lapsesta dokumentoidaan riittävästi materiaalia lapsen koko varhaiskasvatusajalta. Säännöllisesti tehtäviä asiakirjoja ovat lapsen aloituskeskustelulomake, perustietolomake, vuosittainen lapsen varhaiskasvatussuunnitelma sekä ryhmävasu. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tehtyjen tavoitteiden pohjalta kirjataan henkilöstön ja lapsiryhmän toimintaan liittyvät tavoitteet, joiden toteutumista arvioidaan säännöllisesti yhdessä huoltajien kanssa. Säännöllisen dokumentoinnin avulla voidaan arvioida lapsen kehityksen ja oppimisen tuen tarvetta ja varhaiskasvattajan toimintaa. Varhaiskasvatushenkilöstö hyödyntää havainnoinnin ja dokumentoinnin kautta saatua tietoa arvioidessaan käytettyjen työtapojen ja oppimisympäristöjen sopivuutta yksittäiselle lapselle ja lapsiryhmälle. Monialaisen yhteistyön kautta saatua tietoa hyödynnetään lapsen varhaiskasvatuksen toteutuksessa ja arvioinnissa. Pedagogisen dokumentoinnin avulla varhaiskasvatuksen kokonaistoimintaa suunnataan ja arvioidaan säännöllisesti.

Pedagoginen dokumentointi

Dokumentointi ei automaattisesti johda pedagogiseen dokumentointiin. Dokumentista tulee pedagoginen vasta, kun sen avulla suunnitellaan, suunnataan ja kehitetään varhaiskasvatuksen toimintaa. Jokainen dokumentti, joka on pedagoginen, sisältää pedagogisen tavoitteen. Pedagoginen dokumentointi suuntaa lapsilähtöisempään toimintaan. Tieto, mikä lapsen kanssa reflektiosta saadaan, jatkokäsitellään ja muutetaan toiminnan uudelleen suuntaamiseksi ja kehittämiseksi.

Pedagoginen dokumentti käy läpi prosessin, jossa tulkitsija reflektoi sisällön. Tulkitsijana ovat varhaiskasvattajat, lapset ja perheet. Tuon sisällön avulla rakentuu merkitys ja yhteinen näkemys mihin toimintaa tulee suunnata. Pedagoginen dokumentointi tuo näkyväksi ja konkretisoi jokaisen lapsen mielenkiinnon kohteet, olemassa olevan osaamisen ja kokemus- ja elämismaailmansa. Nämä saadut havainnot ja tiedot muuntuvat dokumentoinnin avulla näkyväksi pedagogiseksi toiminnaksi.

Dokumentoinnin avulla, kuten haastattelu, sadutus, sanelu, lapsen tuumaustauko ja dialogi perheen kanssa, opitaan tuntemaan yksittäistä lasta. Leikin dokumentoinnin, lasten kertomusten, yhteisten tuumaustuokioiden ja sosiogrammien avulla opitaan ymmärtämään lasten välisiä suhteita ja vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen toiminnan lähtökohtana on oppimisen edistäminen ja vahvuuksien tukeminen niistä lähtökohdista, mitä kullakin lapsella on. Havainnoinnin ja pedagogisen dokumentoinnin kautta muodostuu lapsilähtöinen pedagoginen toiminta. Tämä heijastuu työtapoihin, oppimisympäristön järjestelyihin, toiminnan sisältöihin ja menetelmiin. Pedagoginen dokumentointi näkyy lapsen Vasussa havaintoaineistona (evidenssinä) ja sitä tarvitaan myös lapsen kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arviointiin.

Varhaiskasvatushenkilöstö dokumentoi lasten toimintaa, jonka tavoitteena on tehdä näkyväksi lapsen kehitystä ja kasvua. Lapsen tuottamat materiaalit, kuten piirustukset, sadutukset, askartelut tai esimerkiksi valokuvat ovat varhaiskasvatuksen tallentamista, joiden avulla voidaan lasten kanssa käsitellä yhdessä koettuja asioita ja seurata lapsen tai lapsiryhmän kasvua, kehitystä ja oppimista.

Saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa painotetaan lasten kulttuuri –ja kielitaidon kehittymisen dokumentointia, joka tukee pedagogisen toiminnan kehittämistä. On tärkeää dokumentoida, kuinka lapsille siirretään perinnetietoja ja -taitoja ja miten vahvistetaan saamelaisen identiteetin ja kulttuurisen tietämystä. Tavoitteena on kehittää saamenkieliseen varhaiskasvatukseen yhtenäiset lapsen kielellisen kehityksen arviointi- ja dokumentointilomakkeet.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättellemään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Jokaisen lapsen varhaiskasvatuspäivään kuuluu oppimista leikkien, liikkuen, tutkien ja itse luoden. Varhaiskasvatushenkilöstö pitää huolen siitä, että lapsen päivästä muodostuu kokonaisuus, jossa kaikki päivän tilanteet mahdollistavat oppimisen. Lapset otetaan mukaan työtapojen suunnitteluun ja valintaan, mikä lisää lasten kiinnostusta uuden oppimiseen. Hyödyntämällä erilaisia oppimisen välineitä säilytetään lasten uteliaisuus ympäröivään maailmaan. Työtapoja arvioidaan ja kehitetään havainnoimalla työtapojen toimivuutta ja lasten osallisuutta sekä oppimista.

Kokopäiväpedagogiikka on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatusarjessa. Varhaiskasvatushenkilöstö pitää huolen siitä, että kaikki arjen kohtaamiset ja toimet nähdään pedagogisesti arvokkaina hetkinä. Varhaislapsuus on lapselle hyvin merkittävä elämänvaihe, sillä se on intensiivistä oppimisen ja kehityksen aikaa. Kaikki keskeiset elinikäisen oppimisen valmiudet ja kehitykselliset muutokset tapahtuvat ennen kouluikää.

Lapsen motivaation ja kiinnostuksen virittämisen yksi edellytys on, että jokin tehtävässä tai oppimistilanteessa kiinnittää lapsen tarkkaavaisuuden. Varhaiskasvatushenkilöstön yksi tärkeä tehtävä on havaita lapsen vahvuudet ja kiinnostuksenkohteet, jotta lapsi saadaan motivoitua oppimiseen. Oppimismotivaatio herää lapsella, kun asia on kytketty hänen mielenkiinnonkohteisiin, omakohtaisiin tai arkipäivän kokemuksiin. Oppimismotivaatiota pidetään oppimisen ja lapsen kehittymisen keskeisenä ehtona. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan tulee ylläpitää ja ruokkia lasten oppimismotivaatiota.

Kaikessa oppimisessa tarvitaan motivaatiota, eli halua ohjata omaa toimintaa ja itsesääteilyä sekä kykyä toimia kohti kiinnostusta ja tavoitteita. Molempia taitoja harjoitellaan yhdessä vertaisryhmän ja varhaiskasvatushenkilöstön kanssa. Motivointi on keskeinen oppimista edistävä tekijä, jonka käyttämisessä korostuu lapsilähtöinen oppiminen. Toiminnan suunnittelussa on tärkeää tunnistaa ja huomioida lasten motivaatioerot oppimistilanteissa. Näin tuetaan jokaisen lapsen yksilöllistä oppimista. Kun lapsi kokee onnistuneensa omien parhaiden kykyjensä ansiosta, jaksaa hän sinnikkäästi yrittää seuraavallakin kerralla.

Inarin kunnan varhaiskasvatuksessa lapsi nähdään aktiiviseksi ja yksilölliseksi oppijaksi. Lasten kiinnostuksen kohteita ja ajankohtaisia asioita lähestytään projektioppimisen avulla hyödyntäen monipuolisesti toiminnallisia ja luovuutta edistäviä työtapoja. Varhaiskasvatushenkilöstö voi valita projektin aiheen yhdessä lasten kanssa tai projektit voivat alkaa yhden tai useamman lapsen kiinnostuksesta johonkin aiheeseen. Projektin alkuvaiheessa henkilöstö ohjaa lapsia keskustelemaan aiheesta, minkä avulla saadaan tietoon lasten jo olemassa oleva tietämys sekä kokemukset asiasta. Eri työtapojen hyödyntäminen mahdollistaa jokaisen lapsen onnistumisen ja ilon kokemukset saman aihepiirin ympärillä. Projektin aikana lapset tutkivat aihepiiristä nousseita kiinnostuksen kohteita ja projektit rikastuttavat myös lasten leikkejä. Leikkiessään lapset vievät projektia eteenpäin ja toisaalta leikki voi tuoda uusia ideoita tai uusi projekti voi saada alkunsa lapsen tai lapsiryhmän leikistä.

Varhaiskasvatushenkilöstön herkkyyys tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia on tärkeää, sillä lapset oppivat eri tavoin. Työtapoja tulee muokata lasten kasvua ja oppimista tukeviksi. Eri toimintamuotojen ja yksiköiden lasten mahdollisuutta kokeilla ja käyttää erilaisia työtapoja mahdollistetaan esimerkiksi työpajatoiminnan avulla. Työpajatoiminnassa hyödynnetään varhaiskasvatushenkilöstön osaamista sekä ulkopuolisten projektityöntekijöiden osaamista, esimerkiksi musiikkipedagogia tai käsityöperinteen osaajia. Työpajatoiminnan kautta lisätään henkilöstön osaamista

erilaisten työtapojen käyttöön ja pajatoiminta mahdollistaa myös lasten havainnointia eri toiminnoissa ja oppimisympäristöissä.

Saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa painotetaan saamelaiseen kulttuuriin liittyviä tapoja opettaa ja kasvattaa lapsia. Näitä ovat erityisesti yhdessä tekeminen, kertominen, yrittäminen ja kokeileminen. Lasten kanssa harjoitellaan perinteisiä työtapoja ja lapset otetaan mukaan arkisiin askareisiin ja töihin. Näin lapset pääsevät kokeilemaan ja seuraamaan kulttuuriin kuuluvaa toimintaa. Kulttuurin siirtämisessä on käytössä myös mallintaminen ja jäljittely, joilla kulttuuria tehdään näkyväksi ja omakohtaiseksi lapsille.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiesään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Varhaiskasvatuksessa leikin pedagoginen suunnittelu lähtee lapsesta itsestään, lapsen ajatuksista, kiinnostuksen kohteista ja omista taidoista ja valmiuksista. Henkilöstö havainnoi ja dokumentoi aktiivisesti lasten leikkiä ja keskustelee lapsen sekä huoltajien kanssa tekemistään havainnoista. Havainnoinnin pohjalta rakennetaan lasten leikkiä tukevia varhaiskasvatustyöympäristöjä. Henkilöstö huolehtii siitä, että lapsille on tarjolla turvallisia, iän ja kehityksen mukaisia sekä leikkiin houkuttelevia välineitä ja materiaalia. Leikillä on monipuolinen ja laaja-alainen merkitys lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja oppimiselle.

Leikin havainnoinnin lisäksi myös leikin ohjaus ja rikastuttaminen ovat osa varhaiskasvatushenkilöstön työtä. Havainnoidessaan leikkiä henkilöstö saa tietoa tilanteista, joissa lapsi ei selviä ilman kasvattajan ohjausta tai neuvoa. Henkilöstön osallistuminen leikkiin ja leikin ohjaaminen on erityisen tärkeää lasten valtasuhdetilanteissa, joissa ei päästä yhteisiin päätöksiin ja kompromisseihin niin, että leikki voi sujuvasti jatkua. Henkilöstö auttaa myös lapsia osallistumaan yhteisleikkiin miettimällä yhdessä lapsen kanssa mieluista roolia leikissä. Leikin havainnointi ja ohjaus ehkäisevät ennalta kiusaamistilanteita ja mahdollistaa tarvittaessa välittömän puuttumisen.

Ohjatut leikit ja toiminnot, joissa aikuinen on ohjaajan ja säätelijän roolissa, ovat pedagogisesti perusteltuja ja kehittävät lasta monipuolisesti. Varhaiskasvatushenkilöstöllä on keskeinen rooli lasten

leikeissä, niin omaehtoisessa leikissä, kuin ohjatuissa leikkitilanteissa. Henkilöstö huomio lasten osallisuuden ja toimijuuden leikkitilanteissa ja määrittää leikin fyysisen tilan, ajan sekä välineet.

Leikillä tulee olla keskeinen sija varhaiskasvatusikäisten arjessa, sillä se on johtava kehityksen ja oppimisen lähde. Leikki on lapselle ominainen toimintatapa, ja sitä kuuluu tukea ja leikkiympäristöjä suunnitella tarkasti. Leikin havainnoinnin kautta tiedostetaan lasten leikin kehitysvaiheet ja mielenkiinnonkohteet. Varhaiskasvatushenkilöstön positiivinen suhtautuminen leikkiin, tukee lasten pitkäkestoista leikkiä. Pitkäkestoinen leikki vaatii lapselta keskittymistä ja sitoutumista yhteen asiaan pidemmäksi aikaa. Leikissä oleellista on, että leikkirakenteet pysyvät paikoillaan ja lasten motivaatio leikkiin säilyy. Varhaiskasvatushenkilöstö havainnoi leikkejä ja mahdollistaa lasten leikkien jatkumisen.

Ohjatulla leikillä on kaksi ulottuvuutta: kehittää lasten yhteistoimintaa ja tukea yksilöitä osallistumaan toimintaan. Varhaiskasvatushenkilöstö osallistuu lasten leikkeihin ja varmistaa jokaisen lapsen leikkiin pääsyn. Tämän lisäksi varmistetaan, että lapsi löytää oman roolinsa leikissä. Varhaiskasvatushenkilöstön rooli on myös rikastuttaa leikkejä ja tarjota sellaisia mahdollisuuksia, joihin lapsen käsitteistö ei vielä yllä. Henkilöstö tukee leikin pitkäkestoisuutta, juonellisuutta ja sitoutumista leikkiin.

Varhaiskasvatushenkilöstön toiminta ja asenteet vaikuttavat lasten leikin kehittymiseen ja rikkautteen. Varhaiskasvatuksenhenkilöstö tarjoaa lapselle osallisuuden kautta rakennusaineita ajattelulle ja oppimiselle. Leikkitilanteet mahdollistavat varhaiskasvatuksen henkilökunnalle tilaisuuden havainnoida lasten keskinäistä vuorovaikutusta ja tukea heidän sosiaalisia taitoja. Näiden asioiden lisäksi osallistumalla leikkeihin, henkilöstö pystyy paremmin ymmärtämään lapsen kehitystä ja osaaamista, joka on edellytys laadukkaaseen varhaiskasvatuksen järjestämiselle.

Lapselle leikkitilanteet antavat tilaisuuden harjoitella monipuolisesti erilaisia sosiaalisia taitoja, kompromissien tekemistä, toisten mielipiteiden huomioon ottamista sekä omien mielipiteiden esille tuomista. Leikin yksi tärkeistä tehtävistä on opetella solmimaan ja ylläpitämään ystävyyssuhteita. Leikkitilanteet ovat monimuotoisia ja ne sisältävät sosiaalisesti jaettua tietoa sekä työnjakoa. Leikki heijastaa kokonaisvaltaisella tavalla lapsen motorisia, tiedollisia ja sosiaalisia taitoja. Varhaiskasvatushenkilöstö kerää tietoa lapsesta seuraamalla ja osallistumalla lasten leikkeihin. Tietoa saadaan muun muassa lasten kielenkehityksestä, tarkkaavaisuudesta, tiedonkäsittelystä, kyvystä muodostaa mielikuvia ja eritoten lasten sosiaalisista taidoista. Leikin kautta varhaiskasvatushenkilöstöllä on mahdollisuus päästä osalliseksi lasten kokemuksiin, tunteisiin ja ajatteluun.

Saamenkielisissä varhaiskasvatusyksiköissä hyödynnetään lähiympäristöä ja luontoa mahdollisimman paljon lasten leikkiympäristönä. Leikeissä lapsi valmentautuu kulttuurissa tärkeänä pidettyyn elämään oppien siinä merkityksellisinä pidettyjä taitoja ja tietoja. Leikit myötäilevät lapsen arkista kokemuspäiriä ja sitä voidaan tukea luomalla kulttuuria vahvistavia leikkiympäristöjä. Lapsille annetaan mahdollisuus leikkiä leikkikaluilla, jotka kuuluvat kulttuuriin esimerkiksi kelkat,

mönkijät, puupalikat, suopunki, puupuukot, kiikarit, porot, lapinpukuiset nuket. Lapsilla on mahdollisuus käyttää ohjatusti myös oikeita työvälineitä. Leikkiperinnettä pidetään yllä leikkimällä lasten kanssa perinteisiä saamelaisia leikkejä ja laululeikkejä. Perinteisistä leikeistä ja leikkivälineistä löytyy lisätietoja esimerkiksi Saamelaisen varhaiskasvatuksen arjen käytäntöjen oppaasta (Saamelaiskäräjät 2013).

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan

niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹⁵ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Oppimisen alueet ohjaavat henkilöstöä suunnittelemaan ja toteuttamaan yhdessä lasten kanssa monipuolista ja rikasta pedagogista toimintaa. Toiminnan tavoitteena on laaja-alainen ilmiöiden tarkastelu, jossa eri näkökulmia tuodaan esille. Oppimisen alueiden nimeämisellä tehdään arjen pedagoginen toiminta näkyväksi. Samassa toiminnassa voi yhdistyä monta eri oppimisen aluetta, esim. ulkoilussa liikkuminen, kielelliset taidot ja ilmaisu. Arjen toiminnassa yhdistyvät eri aihepiirit luontevasti. Monen eri aihepiirin yhtäaikaista tarkastelua ja tutkimista mahdollistavat laaja-alaisen oppimisen ja lasten eri vahvuuksien tukeminen. Lähtökohtana ovat lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset. Erilaisten työtapojen käyttö, avoimen vuorovaikutuksen luominen sekä vaihtelevien ja joustavien oppimis- ja leikkiympäristöjen rakentaminen varmistavat yksilöllisen kasvun, kehityksen ja oppimisen.

Inarin kunnan varhaiskasvatuksessa painotetaan monikulttuurisuuden ja luonnon merkitystä. Kaikki arjen tilanteet ovat oppimistilanteita, joissa huomioidaan myös lasten perushoidon ja siirtymätilanteiden pedagoginen merkitys.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja

⁹⁵ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Yleistä kielen kehityksessä on ensimmäisten elinvuosien sanavaraston ja puheen kehityksen nopea eteneminen. Toistot ovat tärkeitä, jotta lorut, laulut ja leikit jäävät mieleen. Laululeikeissä sanojen oppimista helpottaa, kun laulu leikitään. Perushoitotilanteissa sanoite-
taan kehonosia, vaatteita ja toimintaa. Kuvia ja viittomia käytetään päivittäin puheen ohella selkiyttämään ymmärtämistä.

Lasten kanssa keskustellaan kokonaisilla lauseilla sekä rikastutetaan kieltä leikeissä ja asioiden ja esineiden kuvailussa. Varhaiskasvatushenkilöstö kiinnittää puheessaan huomiota vertailumuotoihin, väreihin, suuntiin ja sijainteihin. Pelaamalla ja leikkimällä kehitystason mukaisia pelejä ja leikkejä harjoitellaan erilaisia käsitteitä, sääntöjä, vuorottelua ja ohjeita. Puheen ja äänteiden tuottamista voidaan tukea suun ja kielen liikkeiden harjoittelulla (puhaltamisleikit ja kielijumppa). Lasten

kanssa kehitellään omia tarinoita, harjoitellaan kerrontaa, luetaan ja kuunnellaan erilaisia satuja ja tekstejä.

Lasten kielellistä tietoisuutta, jota pidetään lähtökohtana lukemis- ja kirjoittamisvalmiuksille, vahvistetaan esimerkiksi:

- toimintaa sanoittamalla,
- riimittelyllä,
- ala- ja yläkäsitteiden harjoittelemisella,
- tavuttamisella,
- asioita ja esineitä tekstittämällä,
- kirjaimiin tutustumisella ja tunnistamisella,
- oman nimen kirjoittamisen harjoittelulla,
- eri ryhmän kieliiin tutustumalla.

Lukemisen ja kirjoittamisen valmiuksien harjoittelussa voidaan hyödyntää myös erilaisia tietokonepelejä ja sovelluksia. Pelien avulla voidaan esimerkiksi tukea kirjoitettujen kirjainten ja äänteiden yhteyksien oppimista.

Varhaiskasvatus ja kirjasto tekevät yhteistyötä lapsen monilukutaidon ja kielellisten valmiuksien tukemiseksi. Lukutaidon valmiuksia vahvistavan yhteistyön muotoja ovat pedagogiset satutunnit ja kirjastotunnit. Pedagogiseen satutuntiin kuuluu kerronnan taitoja kehittävä osa. Säännöllisten kirjastokäyntien tavoitteena on antaa lapsille malli kirjastossa toimimisesta, tehdä lähikirjastoa tutuksi ja innostaa ja ohjata lasta myöhempään itsenäiseen kirjastopalveluiden käyttöön.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaislapsuudessa saatujen taiteellisten kokemusten varaan rakentuvat lapset myöhemmät taidemieltymykset. Lapsi nauttii taiteesta ja mahdollisuudesta ilmaista itseään sekä toimiessaan itse, että osallistuessaan toimintaan yhdessä muiden kanssa. Varhaiskasvatusta antaa aikaa ja tilaa lapsen omille ideoille ja luovuudelle ja auttaa toteuttamaan lapsen ideoita.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Musiikki luo mielihyvän tunteita ja saa lapset rauhoittumaan. Musiikkia voidaan käyttää kaikissa varhaiskasvatustoiminnassa, kuten liikunta-, leikki-, maalaus-, rauhoittumis-, satu- ja siirtymätilanteissa. Musiikin avulla voidaan käsitellä erilaisia tunteita ja musiikki luo miellyttävän ja turvallisen ympäristön lapsiryhmään. Varhaiskasvatuksessa käytetään erilaisia rytmejä: kehollisia, liikunnallisia, puherytmiä, runoja, loruja ja riimejä sekä keho- ja rytmisoittimia.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilai-

sia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taide-teoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, nau-laaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisuuden** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyn-tää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin kei-noin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kie-lelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta proses-sista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teat-terin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perin-teiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön moni-muotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toimin-nassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatus on yleissivistävää opetusta, joka on kaikille ryhmän lapsille yhteistä. Varhaiskasvatuksessa tarkoituksena ei ole sitouttaa lapsia mihinkään tiettyyn katsomukseen tai ohjata uskonnon harjoittamiseen, vaan tutustua lapsiryhmässä ja lähiympäristössä edustettuina oleviin katsomuksiin. Erilaisiin tapoihin ja perinteisiin sekä uskonnottomaan tapakulttuuriin tutustuminen on osa katsomuskasvatusta. Kaikkiin katsomuksiin kuuluu tiettyjä perinteitä, tapoja ja merkityksiä, joiden tarkasteleminen ja pedagoginen käsittely vuoden kierron mukaan kuuluu varhaiskasvatustoimintaan (perinteet, joulu, pääsiäinen). Katsomuskasvatuksessa hyödynnetään pienten lasten tapaa oppia leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia tehtäviä tehden, itseään ilmaisien sekä taidekasvatusta hyödyntäen. Katsomuskasvatuksen tavoitteena on luoda ymmärrystä ympäristön moninaisuudesta, kehittää lasten kunnioittamisen ja kohtaamisen taitoja sekä ruokkia lasten ajattelua, mielikuvitusta ja uteliaisuutta, jolloin lapsi voi huomata, että on monia tapoja katsoa maailmaa.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Kasvattaja ylläpitää ja vahvistaa lapsen uteliaisuutta ja innostusta tutkia uutta. Lapsen kanssa katsellaan, kuunnellaan, keskustellaan ja iloitaan uusista kokemuksista. Yrityksen, erehdyksen ja oivalluksen kokemus ylläpitää ja vahvistaa lapsessa oppimisen iloa ja motivaatiota. Varhaiskasvatuksen tavoite on saada lapsi ymmärtämään matemaattisia lainalaisuuksia, joka toteutuu jokapäiväisessä toiminnassa kiinnittäen huomiota lukuihin, muotoihin, erilaisuuksiin ja järjestyksiin. Lasten kanssa harjoitellaan luokittelua, järjestämistä ja vertailua erilaisilla esineillä ja asioilla. Peleissä harjoitellaan lukumääriä, vertailua (enemmän-vähemmän), numeromerkkien tunnistamista sekä lukumäärän ja numeron yhteyttä. Ympäristössä olevia asioita lasketaan, vertailaan, luokitellaan, mitataan ja tutkitaan. Ajankäsitettä seurataan esimerkiksi päivämääriä, viikonpäiviä ja vuodenaikoja havainnoimalla. Mallista rakentelu kehittää avaruudellista käsitystä ja hahmotuskykyä. Myös leikeissä hyödynnetään matematiikkaa, kuten kauppaleikissä hinnoittelemalla tavaroita sekä ostamalla ja maksamalla, joiden avulla harjoitellaan rahan käyttöä.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tunteen. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Lapsen luontosuhteen rakentuminen alkaa jo varhaislapsuudessa luonnossa leikkimisen ja liikkumisen myötä. Leikkiminen ja liikkuminen ympäristössä auttaa lasta jäsentämään omaa ympäristöään ja itseään osana ympäristöä. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten luontosuhteen rakentumista sekä vastuullista suhtautumistapaa ympäristöön viettämällä lasten kanssa riittävästi aikaa erilaisissa luonnonmukaisissa ympäristöissä. Lasten myönteiset asenteet luontoa ja luonnossa liikkumista kohtaan kehittyvät leikinomaisten, hauskojen ja jännittävien luontoelämysten kautta. Luontosuhteen syntymisen perusta on luonnossa oleminen ja parhaimmillaan lapsena koetut luontokokemukset ohjaavat aikuisenakin luonnon äärelle. Vahvan ja viisaan luontosuhteen rakentuminen on tärkeää, koska se synnyttää halun osallistua luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen. Varhaiskasvatuksessa lapsia ohjataan sellaisiin tekoihin, jotka ovat ihmisen ja luonnon hyvinvoinnin kannalta oikeita.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten oma-kohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Ympäristöä havainnoidaan sään, vuodenaikoihin liittyvien ilmiöiden ja perinteisiin liittyvien tapahtumien kautta. Varhaiskasvatuksen teemallinen toiminta perustuu näihin ympäristön aiheisiin sekä lasten mielenkiinnon kohteisiin. Yhdessä pohditaan ja suunnitellaan ilmiöiden ympärille toimintaa. Asioita tutkitaan erilaisia välineitä käyttäen, jolloin lapsille tulee tutuksi erilaiset tekniset laitteet.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoiltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodelle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Päivittäinen riittävä ja monipuolinen liikkuminen on lapsen hyvinvoinnin ja terveen kasvun perusta. Liikuntakasvatuksen tavoitteena ovat lapsen monipuolisten fyysisten perustaitojen harjaannuttaminen, oman kehon hahmottaminen ja ennen kaikkea positiivisten kokemusten ja asenteiden sekä liikunnan ilon välittäminen lapsille. Varhaiskasvatuksen oppimistilanteet tulee olla toiminnallisia, jolloin lapsen luontainen tarve liikkua tulee huomioitua. Varhaiskasvatuksessa mahdollistetaan monipuolinen liikkuminen ohjatusti ja omaehtoisesti sisällä, pihapiirissä ja ympäröivässä luonnossa sekä kehitetään pihaleikkiperinnettä ja erilaisia liikuntaleikkejä. Lapsille opetetaan mahdollisuuksien mukaan myös talviliikuntalajien (hiihto ja luistelu) perusteet ennen esi-kouluikää.

Pienten lasten päiväunet ja isompien lasten hiljainen lepoaika lisäävät lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Kaikille lapsille mahdollistetaan Inarin kunnan varhaiskasvatuksessa hiljainen lepoaika kesellä päivää. Lapsilla on mahdollisuus levätä ja kuunnella satua tai musiikkia.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syöminen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Inarissa on kehitetty yhteistyötä ja alle kouluikäisten lasten ruokapalvelua ruokapalveluliikelaitoksen kanssa järjestämällä säännöllisiä palavereita, joissa on mukana varhaiskasvatustyksiköiden edustajat. Vuonna 2022 –2023 Inarin kunnan varhaiskasvatus osallistuu ruokapalvelun kanssa Itä-Suomen yliopiston hallinnoimaan valtakunnalliseen hankkeeseen ”kokonaisvaltaista ruokakasvatusta varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen”. Hankkeen tavoitteena on jalkauttaa ruokakasvatuksen toimintamalleja, vahvistaa ruokakasvatuksen sisältöosaamista ja pedagogista ammattitaitoa. Ruokakasvatuksen tavoitteena on, että lapsille kasvaa myönteinen ja tasapainoinen suhde itseensä ja ruokaan, mikä edistää terveyttä, hyvinvointia ja oppimista. Hankkeen tavoitteiden mukaan keväällä 2022 nimetään ruokakasvatuksen vastuupettajat ja syksyllä 2022 tehdään toimintasuunnitelma ruokakasvatuksen kehittämiseksi. Yhteistyö perheiden kanssa myös lasten ruokakasvatuksessa nähdään keskeisenä asiana, joten syksyn 2022 koulutusosion teemaksi valittiin Inarissa perheiden kanssa tehtävä yhteistyö. Loppukeväältä 2023 jaetaan kokemuksia, arvioidaan tavoitteiden toteutuminen ja sovitaan jatkotoimenpiteistä. Hankkeeseen sisältyy webinaareja, henkilöstön täydennyskoulutusta sekä hankkeessa mukana olevien yksiköiden mentorointia.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

ESIMERKKEJÄ OPPIMISEN ALUEIDEN SISÄLLÖISTÄ

Kasvan, liikun ja kehityn

ulkoilu, retket, päivittäinen monipuolinen liikkuminen luonnossa, jumpat, hiihto, luistelu, terveelliset ruokatottumukset, opetellaan maistamaan erilaisia ruokia, riittävä lepo

eri vuodenaikoihin liittyvät liikunnat, arkiaskareet

Tutkin ja toimin ympäristössämme

yhdessä pohtiminen, lähiympäristön tutkiminen ja ihmettely, monikulttuurisuus ja perinteet, ympäristökasvatus, projekti-työt, lelujen tutkiminen, perinneleikit

8 vuodenaikaa ja niihin liittyvät työt, aikakäsitys, luonto ja metsä osana arkea, luontoyhteys

Ilmaisun monet muodot

sadutus, laulut, laululeikit, soittimet, konsertit, tanssi, liikuntaleikit, nukketeatteri, näytelmät, roolileikit, retket, vierailut, lumiveistokset, askartelu, puutyöt, muovailu, maalaus, teknologian hyödyntäminen

lauluperinteet, perinne käsityöt ja –materiaalit, saamenkieliset tapahtumat

Kielten rikas maailma

sadut, lorut, päivittäiset keskustelut, sanaleikit, riittelyt, hassut sanat, monipuolinen kirjallisuus, piirtäminen ja kirjoittaminen, lukeminen, tarinat, musiikki, eri kieliin tutustuminen (erityisesti saamen kielet)

saamenkielinen kieliympäristö, sanoja, ja kuvia näkyville, kielen mallintaminen, luontosanasto, murre-erot, saamenkielinen kirjallisuus ja elokuvat

Minä ja meidän yhteisömme

meidän ryhmä, meidän päiväkotini, meidän kunta, yhteiset retket ja tapahtumat, ystävyys, monikulttuurisuus osa varhaiskasvatuksen arkea, tunnekasvatus, terve itsetunto ja hyvät vuorovaikutustaidot, yhteistyö eri toimijoiden kanssa

suku ja yhteisö, perinneruoat, perinteiset elinkeinot, lapset mukaan ”oikeisiin” töihin, saamelainen kulttuuriperintö ja puukeutuminen

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁹⁶ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁹⁷. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

⁹⁶ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

⁹⁷ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molempipuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kielenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kielenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

Varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta. Vastuu lapsen oman äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Inarin kunnassa järjestetään kielipesätoimintaa inarin- ja koltansaamen kielisenä.

Saamenkielinen varhaiskasvatus

Saamenkielistä varhaiskasvatusta toteutetaan äidinkielisissä päiväkotiryhmissä sekä kielipesissä. Varhaiskasvatuksen henkilöstö ja vanhemmat pohtivat yhdessä kielen merkitystä varhaiskasvatuspaikan valinnassa. Saamenkielisissä yksiköissä varhaiskasvatuskeskusteluissa erityisen huomioon kohteena on lapsen kielen kehityksen tukeminen yksilöllisesti ja tiivis yhteistyö perheiden kanssa. Saamenkielisellä varhaiskasvatuksella on merkittävä rooli lasten saamen kielen ja kulttuurin sekä saamelaisen identiteetin vahvistamisessa. Saamenkielen ja -kulttuurin opettamisvastuu jakaantuu kodin, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kesken. Toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa painottuvat saamenkielisen varhaiskasvatuksen ominaispiirteet ja arvot. Kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, on erityisenä tavoitteena vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, omaksua saamen kieltä ja saamen kielellä.

Päiväkodeissa ja kielipesissä vahvistetaan saamen kielten säilymistä ja siirtymistä uusille sukupolville. Niissä pyritään siihen, että saamen kieli pysyy toiminnan kielenä koko päivän ajan ja että saamen kieli voidaan juurruttaa lasten keskinäisen toiminnan ja arkipäivän kieleksi.

Monikieliset lapset

Kaksi- ja monikielisyys on rikkaus, joka koskettaa yksilöitä ja yhteisöä kokonaisuutena. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tarvitsee erityistä osaamista ja ammattitaitoa, jotta he pystyvät tukemaan kaksi- ja monikielisiä lapsia. Varhaiskasvatushenkilöstö rohkaisee lasta puhumaan ja käyttämään kieltä kaikissa arjen tilanteissa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöltä, joka työskentelee kaksi- ja monikielisten lasten kanssa, vaaditaan kielellistä tietoisuutta. Erityisen tärkeää on huomioida se, miten lasten kanssa puhutaan ja kommunikoidaan. Myös henkilöstön kielenhuolto ja kielitaidon kehittäminen vaativat jatkuvaa tukea ja koulutusta.

Tutkimukset osoittavat, että pienten lasten kanssa on hyvä puhua ja käyttää johdonmukaisesti huoltajien omaa äidinkieltä. Vähemmistökielen oppiminen monipuolisessa ja virikkeitä tarjoavassa ympäristössä helpottaa myös valtakielen oppimista. Kielellisen kehityksen perusedellytys lasten ja aikuisten välisen vuorovaikutuksen lisäksi on se, että lapset käyttävät kieltä aktiivisesti keskenään. Aikuisten myönteinen asennoituminen lapsen molempia kieliä kohtaan edistää monikielisyyden kehittymistä.

Lapsen mahdollisuus oman kulttuuri-identiteetin vahvistamiseen toisten lasten kanssa on tärkeä osa varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen arjessa lapset pääsevät ilmaisemaan itseään ja he tulevat kuulluksi ja nähdyksi tasa-arvoisesti lapsiryhmässä. Huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa painotetaan lapsen oman kulttuuri-identiteetin vahvistamista. Yhteistyössä huoltajien kanssa tuetaan lapsen kasvamista kahteen kulttuuriin. Osallistuminen varhaiskasvatukseen tukee eri kielitautaistaisten lasten tasapainoista kehitystä ja integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan sekä edistää heidän kielitaitonsa kehittymistä ja antaa kielellisen valmiuden esi- ja perusopetukseen. Eri kielitautaistaisten lasten varhaiskasvatus järjestetään suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa, jossa lapsen suomen kielen oppimista ja sosiaalisia kontakteja tuetaan.

Saamenkielisen varhaiskasvatuksen keskiössä on valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti saamelaislasten kielitaidon kehittäminen ja vahvistaminen sekä saamelaisidentiteetin tukeminen. Saamelaisyhteisön täysivaltaiseksi jäseneksi kasvaminen on vahvasti sidoksissa saamelaiskulttuurin perinteisiin arvoihin. Kielellisen tietoisuuden merkitys korostuu uhanalaisten saamenkielten osalta varhaiskasvatuksessa. Lapsen kielellisen tietoisuuden kehittymiseksi lapsella tulee olla paljon monipuolisia ja saamenkieltä rikastuttavia kielenkäyttömahdollisuuksia päivittäisessä toiminnassa. Saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa arvostetaan henkilöstön omia murteita sekä kulttuurintuntemusta, joka rikastuttaa kieltä. Henkilöstöllä on mahdollisuus käyttää työssään omia taitojaan, kuten käsityötaitoja, musiikillista osaamista tai perinteisiin elinkeinoihin liittyviä taitoja.

Saamenkielisen varhaiskasvatuksen henkilökunta huoltaa säännöllisin väliajoin kielitaitoaan esimerkiksi osallistumalla kielikoulutuksiin. Resurssihenkilöiden ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa tehtävä yhteistyö ja myönteinen suhtautuminen vahvistavat henkilökunnan kielitaitoa ja kulttuurintuntemusta.

Välineitä saamenkielen vahvistamiseen

- muistelusten maailma ja tarinankerronta, sadut, lorut ja runot
- roolileikit, nukketeatteri ja näytelmät
- musiikki, joiut, leuddit, livdet ja laulut
- radio, tv, videot, lehdet, kirjat, pelit ja muu media
- varhaiskasvattajien, huoltajien, sukulaisten ja yhteisön kanssa perinteiseen vuotuiskiertoon liittyvät monipuoliset kielenkäyttötilanteet
- erilaiset kieliympäristöt (esim. käsityöt, luonto, laavustelu, retket, tapaamiset, vierailut)
- kirjoitetun saamenkielen näkeminen ympäristössä (esim. ilmoitukset, julisteet, kuvataulut, kyltit)
- kirjasto- ja museovierailut
- vuorovaikutus eri-ikäisten saamelaislasten kanssa, esimerkiksi saamenluokkien kanssa tehtävä yhteistyö
- yhteistyö toisten saamenkielisten varhaiskasvatusyksiköiden kanssa; kielikummien, saamelaisen median, seurakunnan ja järjestöjen kanssa (teknologian hyödyntäminen)
- huoltajille suunnatut keskustelu- ja koulutustilaisuudet

Saamelaislasten kielitaidon vahvistamiseen ja kulttuurinmukaisen toiminnan sisältöön löytyy menetelmiä ja materiaalia esimerkiksi seuraavista lähteistä:

- Saamelaisen varhaiskasvatuksen arjen käytäntöjen opas (SaKaste-hanke 2012 - 2013, Saamelaiskäräjät 2013)
- Menetelmäopas kielipesätyöntekijöille (Saamelaiskäräjät 2015)
- kuati.fi –saamenkielinen varhaiskasvatusmateriaalipankki (Saamelaiskäräjät 2016)
- Saamelainen varhaiskasvatussuunnitelma (Pohjois-Suomen sosiaalialan kehittämisohjelma 2007-2009, Saamelaiskäräjät 2009)

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹⁸. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuksista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Kaikki lapset tarvitsevat tukea jossain elämänsä ja kehityksensä vaiheessa. Usein riittävää on se, että lapsi osallistuu suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen varhaiskasvatukseen. Lähtökohtaisesti lapsen saama tuki tarjotaan lapsen omassa ryhmässä lapsen kieli- ja kulttuurista huomioiden. Varhaiskasvatuksessa varmistetaan jokaiselle lapselle riittävä tuki. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin lähtökohtana varhaiskasvatuksessa on huoltajien ja henkilöstön havaintojen yhteinen tarkastelu tai lapsen aiemmin todettu tuen tarve. Tuen tarve voi tulla esille myös neuvolan tai muiden yhteistyötahojen toimesta. Lasta tuetaan motorisen, tiedollisen, taidollisen, tunne-elämän tai sosiaalisen kehityksen osa-alueilla ja myös kaksikielisyyteen kasvamisessa. Tuen tarvetta voi syntyä myös tilanteessa, jossa lapsen kasvuolot vaarantuvat tai eivät turvaa hänen terveyttään ja kehitystään.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä⁹⁹ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

⁹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁹⁹ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Inarin kunnan varhaiskasvatuksen tuen järjestäminen perustuu varhaiseen vahvuusperustaiseen tukeen, johon kuuluvat laadukas pedagogiikka, monet erityispedagogiset tukimuodot sekä ratkaisukeskeisyys. Koko varhaiskasvatuksen henkilöstö tunnistaa merkityksellisyytensä ja vastuunsa rakentaa myönteistä ja ratkaisukeskeistä toimintakulttuuria. Varhainen vahvuusperustainen tuki jokaiselle lapselle näkyy varhaiskasvatustoiminnassa lasten osaamisen tunnistamisena, vahvuuksien sanoittamisena ja onnistumisen kokemusten mahdollistamisena. Onnistumiset motivoivat lasta harjoittelemaan uusia taitoja, vahvistavat ryhmään kuulumisen ja osallisuuden tuntemuksia sekä lisäävät lapsen ymmärrystä siitä, että jokainen lapsi pystyy oppimaan uusia asioita ja taitoja tuen tarpeista huolimatta. Varhaiskasvatuksessa hyödynnetään vahvuusperustaisia laadukkaita toimintatapoja ja pedagogisia menetelmiä tavoitteena vahvistaa lapsen myönteistä minäkäsitystä, itseluottamusta, oman osaamisen tunnistamista sekä itsestä ja toisesta välittämistä.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä koulujen opettajien kanssa etenkin lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esikouluun tai kouluun. Lasten siirtyessä varhaiskasvatuksesta esi- tai perusopetukseen koulun rehtori ottaa yhteyttä siirtopalaverin järjestämisestä varhaiskasvatuksen erityisopettajaan tai yksikön esimieheen. Siirtopalaverit pidetään koulupiireittäin vuosittain maaliskuun aikana, jotta yhteistyöhön ja opetuksen suunnitteluun jää riittävästi aikaa ennen koulun alkamista.

Kun lapsella on tuen tarvetta, sovitaan koulun henkilöstön kanssa yhteisestä siirtopalaverista. Pala-veriin osallistuu huoltaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, varhaiskasvatusyksikön edustaja, lapsen tuleva opettaja sekä tarvittaessa esimerkiksi kouluterveydenhoitaja, neuvolan terveydenhoitaja ja koulukuraattori. Siirtopalaverissa käydään läpi lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvä tuen tarve.

Tiedonsiirto opettajalle tuo jatkumon yhteistyöhön ja varmistaa lapsen sujuvan siirtymisen varhaiskasvatuksesta kouluun sekä riittävän tuen järjestämisen lapselle. Vastuu tiedon siirtämisestä on sekä lähettävällä että vastaanottavalla taholla. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa tuen piirissä olevien lasten tiedonsiirrosta.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen

järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹⁰⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰¹.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰². Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰³-varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰⁴.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan.

Lähtökohtana lapsen kasvun ja oppimisen tukitoimille ovat aina lapsen vahvuudet ja lapsen taitojen kehittymisen tarpeet, jotka perustuvat lapsen havainnointiin ja pedagogisen tuen tarpeen arviointiin. Pedagogista tukea annetaan heti tuen tarpeen havaitsemisen jälkeen ja jokaisella varhaiskasvatuksen työntekijällä on vastuu lapsen kasvun ja oppimisen pedagogisesta tukemisesta. Yleinen tuki kuuluu kaikille lapsille ja on osa laadukasta pedagogiikka ja sen antaminen perustuu lapsiryhmän henkilöstön havaintoihin. Yleinen tuki ei erikseen vaadi varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuen tarpeen arviointia. Mikäli yleisen tuen pedagogiset menetelmät eivät ole lapselle riittäviä, varhaiskasvatuksen erityisopettaja tekee pedagogisen arvion, jossa arvioidaan, tarvitseeko lapsi tehostettua tukea. Pedagoginen selvitys lapsen tilanteesta ja oppimisen etenemisestä tehdään varhaiskasvatuksen erityisopettajan toimesta, jos lapsen kasvun ja oppimisen tavoitteita ei saavuteta tehostetun tuen pedagogisilla järjestelyillä ja menetelmillä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja pyytää tarvittaessa sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoita osallistumaan tuen tarpeen arvioinnin tekemiseen.

Saamenkielisen henkilöstön osaamista vahvistamalla lapsen oikeus tukeen sekä omaan kieleen ja kulttuuriin voidaan turvata. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan pedagoginen tuki voi olla konsultoivaa tukea, joka perustuu lapsen ja henkilöstön havainnointiin. Tulkkipalveluita käytetään tarvittaessa lapsen tukeen liittyvissä asioissa ja yhteistyössä.

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁰³ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁵. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰⁶. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹⁰⁷. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Inarin kunnassa kiertävän varhaiskasvatuksen erityisopettajan (kveon) tehtävät painottuvat koko kunnan alueen tukea saavien lasten erityispedagogiikan suunnitteluun ja arviointiin sekä tarvittaessa myös toteutukseen. Erityisopettajan tehtäviin kuuluu myös henkilöstön pedagoginen ohjaus ja huoltajien konsultointi, tukea tarvitsevien lasten kuntoutuksen ohjaus sekä säännöllinen yhteistyö huoltajien ja eri toimijoiden kanssa. Lasten huoltajat voivat olla suoraan yhteydessä varhaiskasvatuksen erityisopettajaan lasta koskevissa asioissa. Ryhmässä työskentelevä varhaiskasvatuksen erityisopettaja (veo) vastaa oman lapsiryhmän pedagogisen toiminnan suunnittelun, toteutuksen ja kehittämisen lisäksi tukea saavien lasten erityispedagogiikan suunnittelusta, toteutuksesta, arvioinnista ja kehittämisestä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii myös päiväkodin varhaiserityiskasvatuksen asiantuntijana ja osallistuu tarvittaessa muiden ryhmien monialaiseen yhteistyöhön.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹⁰⁸. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰⁹, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹¹⁰. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹¹¹

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹¹² Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Varhaiskasvatuksen periaate on varhainen puuttuminen lasten taitojen kehittymisen tarpeisiin. Kun huoli herää, otetaan se välittömästi puheeksi huoltajien kanssa ja sovitaan tarvittaessa yhteinen palaveri, jossa tarkastellaan yhdessä varhaiskasvatuksen ja huoltajien havaintoja lapsen taitojen kehittymisen tarpeista. Tuen ja tukipalvelujen tarvetta voidaan tarkastella myös lasten huoltajien kanssa käytävissä lapsen Vasukeskusteluissa. Varhaiskasvatuksen tukitoimina voi olla lapsiryhmässä toimiva avustaja, lapsiryhmän pienentäminen ja henkilöstöresurssien sekä osaamisen kohdentaminen ja vahvistaminen. Tuen järjestämisen peruslähtökohtia ovat lapsen sekä koti- ja oppimisympäristön tunteminen sekä riittävät resurssit.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹³

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

Lapsen tukeen liittyviä yhteistyötahoja Inarin kunnassa ovat neuvolan terveydenhoitaja, neuvolan perheohjaaja, puheterapeutti, fysioterapeutti, toimintaterapeutti, psykologi, koulukuraattori sekä sosiaalitoimi.

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹⁴.

Lastenneuvolan tehtävänä on edistää alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä terveyttä ja hyvinvointia sekä kaventaa perheiden välisiä terveyseroja. Lastenneuvolassa seurataan ja edistetään lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kasvua ja kehitystä sekä tuetaan vanhempia turvallisessa, lapsilähtöisessä kasvatuksessa ja lapsen hyvässä huolenpidossa sekä parisuhteen hoitamisessa. Neuvolassa pyritään havaitsemaan lapsiperheiden tuen tarpeet mahdollisimman varhain ja järjestämään tarkoituksenmukainen tuki ja apu.

Laaja-alaiseen neuvolatarkastukseen (1,5 v. ja 4 v.) pyydetään lastenneuvolatoiminnasta annetun asetuksen mukaisesti tietoja myös varhaiskasvatuksesta. Varhaiskasvatushenkilöstö pyytää vanhempia ilmoittamaan tarkastusajankohdan 1–2 kuukautta ennen laajaa neuvolatarkastusta. Neuvolaan toimitetaan ennen tarkastusta lapsen varhaiskasvatussuunnitelma huoltajien kirjallisella luvalla. Neuvolakäynnin jälkeen terveydenhoitajat välittävät tarkastuksesta saadut tiedot myös varhaiskasvatushenkilöstölle. Mikäli neuvolatarkastuksessa ilmenee lapsen tuen tarvetta, sopii terveydenhoitaja huoltajien kanssa yhteistyöstä varhaiskasvatushenkilöstön kanssa sekä tarvittaessa monialaisen asiantuntijaryhmän koolle kutsumisesta.

Neuvolan perheohjaus on varhaista ja lyhytaikaista, matalan kynnyksen keskustelu- ja ohjausapua lasta odottaville ja alle kouluikäisten lasten perheille. Perheohjauksen tarkoituksena on auttaa, ohjata ja tukea lapsiperheitä arjen sujumisessa, vanhemmuudessa, lapsen huolenpidossa ja erilaisissa huolenaiheissa. Varhaiskasvatuksen henkilökunta kertoo perheille tarvittaessa neuvolan perheohjaajasta ja hänen palveluistaan. Huoltajien luvalla varhaiskasvatuksen henkilökunta voi välittää huoltajien yhteystiedot neuvolaan perheohjaajan yhteydenottoa varten. Lapsiperheillä on mahdollisuus saada tarvittaessa kotipalvelua lasten- ja kodinhoitoon liittyen ottamalla yhteyttä neuvolan perheohjaajaan.

Puheterapia on yksi lääkinällisen kuntoutuksen muoto. Puheterapiassa kuntoutetaan lapsia, joilla on puheen, kielen tai äänenkäytön häiriöitä tai niihin liittyviä vuorovaikutuksen pulmia. Puhetera-

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

peutti tekee myös tutkimuksia ja arvioi kuntoutuksen tarvetta. Inarin kunnassa puheterapia toteutuu pääsääntöisesti terveyskeskuksen tiloissa Ivalossa, mutta myös Inarissa on vastaanottopäivä noin joka toinen viikko. Lapsi ohjataan puheterapian vastaanotolle usein neuvolan terveydenhoitajan tai lääkärin toimesta, mutta perhe voi hakeutua puheterapiaan myös oma-aloitteisesti.

Fysioterapeutille, toimintaterapeutille ja psykologille hakeudutaan neuvolan terveydenhoitajan tai lääkärin läheteellä. Fysioterapian toiminta-ajatuksena on lapsen perusliikkumisen ja toimintakykyisyyden ylläpitäminen ja edistäminen. Toimintaterapian tarkoitus on mahdollistaa lapsen osallisuus yhteiskunnassa tukemalla yksilön muutosta toimijana. Psykologin tekemien tutkimusten avulla voidaan arvioida lapsen kehityksellistä tasoa, kartoittaa tunne-elämän kehitystä ja vuorovaikutustaitoja sekä kognitiivisia valmiuksia, kuten kielellisiä taitoja tai havainnointi- tai päättelytaitoja. Tällä hetkellä psykologin ja toimintaterapian palvelut ovat Inarin kunnan ostopalveluja.

Inarin kunnan koulukuraattori on koulujen sosiaalityöntekijä. Varhaiskasvatuksen puolella koulukuraattori käy keväällä tutustumassa tuleviin esikoululaisiin. Koulukuraattori on tarvittaessa tukena lasten siirtymävaiheessa varhaiskasvatuksesta esikouluun, esikoulun aikana sekä perusopetukseen siirryttäessä.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastensuojelun kanssa. Lastensuojelu on lapsen hyvinvoinnin turvaamista, mikä edellyttää perheen ja eri toimijatahojen vastuunottoa lapsen hyvinvoinnin toteutumisesta. Lastensuojelun kokonaisuus koostuu peruspalveluista, ehkäisevästä lastensuojelusta ja lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta. Kun perhe tarvitsee perhetyöntekijän palveluja tai muita perheen tukipalveluja, huoltaja ottaa yhteyttä Inarin kunnan sosiaalityöntekijään. Lastensuojelun perhetyö tukee perheitä elämän eri tilanteissa, esimerkiksi arkielämän hallinnassa, vanhemmuudessa, ristiriitojen selvittämisessä ja yllättävissä muutostilanteissa. Avun ja tuen hakeminen ajoissa on lapsen ja perheen edun mukaista ja varhainen riittävä tuki ennaltaehkäisee vaikeuksien kasaantumista. Yhteydenoton jälkeen sosiaalitoimi tekee palveluntarpeen arvioinnin tai arvioinnin päivityksen ja selvittää lapsen ja perheen tarvitsemien palveluiden tarpeen.

Lastensuojelulain 25 §:n mukaan eri viranomaisten ym., jotka toimivat työssään lasten ja nuorten kanssa, on velvollisuus salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittaa kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttävät lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Ilmoitusvelvollisuus voidaan toteuttaa salassapitosäännösten estämättä myös yhdessä lapsen tai hänen huoltajansa kanssa tehtynä pyyntönä lastensuojelutarpeen arvioimiseksi edellyttäen, että ilmoitusvelvollinen henkilö ilmoittaa pyynnön tekemiseen johtaneet syyt. Lastensuojelulain muutoksella laajennettiin niiden henkilöiden ilmoitusvelvollisuutta, joilla on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus. Näiden henkilöiden velvollisuutena on tehdä ilmoitus myös poliisille silloin, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä lap-

sen henkeen ja terveyteen kohdistunutta rikosta. Poliisille tehdyn ilmoituksen lisäksi ilmoitusvelvollisen tulee tehdä lapsesta myös lastensuojelulain 25 §:n 1 momentissa tarkoitettu lastensuojeluilmoitus.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁵. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹⁶.

Koulun rehtori tekee päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta sekä erityisen tuen päätöksen yhteistyössä huoltajien kanssa. Päätökset pohjautuvat lääkärin tai psykologin suositukseen sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajan havaintoihin. Päätökseen kirjataan pidennetyn oppivelvollisuuden toteutustapa ja palvelut, joihin oppilas on oikeutettu. Mikäli lapselle tehdään päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta, hän on automaattisesti myös erityisen tuen piirissä. Tällöin erityisen tuen aloittamiseksi ei tarvitse tehdä pedagogista selvitystä. Inarin kunnassa varhennettu esiopetus järjestetään pääsääntöisesti päiväkodissa osana samanikäisten lasten varhaiskasvatustoimintaa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja laatii yhdessä huoltajien kanssa lapsen henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS). Monialaisia yhteistyötoja pyydetään tarvittaessa osallistumaan suunnitelman tekoon ja arviointiin.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹¹⁷ ja tuen muodot¹¹⁸ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

¹¹⁵ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹⁶ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹¹⁹. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumisensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹²⁰.

Lapsen tarvitsema tuki voi muuttua yleisen, tehostetun ja erityisen välillä. Tuki muuttuu suunnitelmallisemmaksi ja säännöllisemmäksi vahvemmalle tuen tasolle siirryttäessä. Tuen tarvetta arvioitaessa ensimmäiseksi tarkastellaan käytettyjä toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle.

Tukimuodot voivat olla samoja tuen eri tasoilla. Inarin kunnan varhaiskasvatukseen kuuluvat kaikilla tuen tasoilla seuraavat kehityksen ja oppimisen tuen elementit:

- 1) Pienryhmätoiminta:** Inarin kunnan varhaiskasvatuksessa toimitaan pääsääntöisesti pienryhmissä, joissa voidaan helpommin mukauttaa suunniteltua toimintaa ja huomioida lasten yksilölliset tarpeet. Pienryhmätoiminta on suunnitelmallista ja pedagogisesti perusteltua.
- 2) Mukauttaminen:** Kehityksen ja oppimisen tuki perustuu oppimisympäristön mukauttamiselle vastaamaan lapsen ja lapsiryhmän tarpeita. Se voi tarkoittaa esimerkiksi tiettyjen toimintojen helpottamista, pienryhmän koostumusta, lapsen istuma- tai lepopaikan valintaa tai ärsykkeiden poistamista ympäristöstä.
- 3) Strukturi (rakenne):** Lapsen mahdollisuuksia ennakoida toimintaa ja hänen käyttäytymiseensä kohdistuvia odotuksia tuetaan vahvistamalla hänen ympäristönsä strukturia. Strukturi käsitetään ajan, paikan, ihmisten ja toiminnan säännöllisyytenä, pysyvyytenä ja jäsenyytenä. Johdonmukainen toiminta, selkeät rajat ja rutiinit ja henkilöstön pysyvyys ovat tärkeä osa strukturia. Ryhmissä on käytössä selkeä, jäsenelty päiväjärjestys sekä kuvia,

¹¹⁹ Varhaiskasvatustalaki 15 c §

¹²⁰ Varhaiskasvatustalaki 35 ja 38 §

jotka auttavat jäsentämään esim. päivä- ja viikko-ohjelmaa sekä pukemis- ja ruokailutilanteita.

- 4) **Hyvä vuorovaikutus:** Lapsen tarpeet tunnistetaan ja niihin vastataan tarkoituksenmukaisesti. Vuorovaikutus on aitoa, empaattista ja lapsen itsetuntoa tukevaa. Varhaiskasvattajan tulee käyttää lapsen tarvitsemia kommunikaatiomenetelmiä, esimerkiksi kuvakommunikatiota ja viittomia.
- 5) **Lapsen kehityksen eri osa-alueiden tukeminen:** Lapsen yksittäisten kehityksen osa-alueiden (esimerkiksi kielen kehitys ja motorinen kehitys) tukeminen liitetään luontevasti muuhun toimintaan yhteisten tavoitteiden suuntaisesti. Osa-alueita tuetaan kasvatuksen menetelmien ja sisältöjen valinnalla. Yksilöohjausta ja ryhmä- sekä pienryhmätoimintaa käytetään suunnitelmallisesti.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²¹.

Yleinen tuki on pedagogista, kasvatuksellista ja hoidollista tukea, joka kuuluu kaikille lapsille ja sen antamisesta vastaa koko ryhmän henkilöstö. Lapsille tarjottavat tukitoimet ovat vahvuusperustaista ratkaisukeskeistä tukea ja henkilöstön toimintatavat ovat kaikkia lapsia kannustavia, rohkaisevia ja osallistavia.

Pedagoginen ja kasvatuksellinen tuki pitää sisällään jokapäiväisten, usein toistuvien tilanteiden (esimerkiksi ruokailu, ulkoilu, siirtymät, leikki) hyödyntämisen lapsiryhmän arjessa. Arjen tilanteet tarjoavat oivallisia mahdollisuuksia motoristen, sosiaalisten ja kielellisten taitojen harjoittamiseen. Eriytyisen merkityksellistä on vuorovaikutuksen mahdollistaminen ja henkilöstön herkkyys kuulla lasta.

¹²¹ Varhaiskasvatustilanne 15 c §

Kuulluksi tuleminen lisää lapsen turvallisuuden tunnetta ja sitoutumista yhteiseen ryhmään. Hoidollinen tuki keskittyy lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamiseen päivittäistoiminnoissa, esimerkiksi kuivaksi oppimisessa tai terveellisen ravinnon turvaamisessa lapselle. Lisäksi pitkäaikaissairauksien, kuten diabeteksen ja epilepsian hoito kuuluvat hoidolliseen tukeen.

Yleisen tuen pedagogiset menetelmät kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, niin täsmällisesti, selkeästi ja konkreettisesti, että ne toimivat työvälineenä lapsen pedagogisen tuen toteuttamiseksi parhaalla mahdollisella tavalla. Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista ja lapsen yleisen tuen tarvetta tarkastellaan vähintään kerran vuodessa ja useammin, mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät.

Yleiseen tukeen kuuluu esimerkiksi seuraavia asioita:

- turvallisen ilmapiirin luominen ryhmässä
- arjen struktuurien käyttöön ottaminen
- tilanteiden ennakointi
- osallistamisen menetelmät
- leikin ohjaaminen
- rakentava vuorovaikutus
- jokaisen lapsen vahvuusperustainen huomioiminen
- rakentava ja ohjaava palautteenanto
- sensitiivisyys
- monikanavainen ohjaus ja opetus
- opetuksen ja tehtävien eriyttäminen
- joustavien ryhmien muodostaminen
- ympäristön räätälöinti.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Inarin kunnassa tehostetun tuen aloittaminen perustuu varhaiskasvatuksen erityisopettajan tekemään pedagogiseen arvioon, jossa arvioidaan, tarvitseeko lapsi vahvempaa tehostettua tukea. Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin pohjautuu aina pedagogiseen arvioon, jonka laatimisessa on huomioitu lapsen, huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön sekä tarvittaessa monialaisten yhteistyötahojen näkemys lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilanteesta. Pedagogiseen arvioon kirjataan, millaisia yleisen pedagogisen tuen muotoja ja menetelmiä lapsen kanssa on johdonmukaisesti käytetty

jokaisen lapsiryhmässä työskentelevän aikuisen toimesta ja miten ne ovat toimineet lapsen kasvun ja oppimisen tukena.

Pedagogiseen arvioon kirjataan:

- lapsen kiinnostuksen kohteet ja vahvuudet
- lapsen oppimisvalmiudet ja tuen tarpeet
- millaisista pedagogisista tukitoimista ja ympäristön järjestelyistä lapsi hyötyy
- arvio lapsen tehostetun tuen tarpeesta.

Pedagogisen arvion perusteella tehdään päätös, haetaanko lapselle tehostettu tukea vai jatkaako lapsi yleisen tuen portaalla. Varhaiskasvatusjohtaja tekee viranhaltijapäätöksen tehostetun tuen aloittamisesta.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²². Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²³.

Mikäli lapsi siirtyy yleisen tuen portaalta tehostetun tuen portaalle, lapselle tehdään tehostetun tuen oppimissuunnitelma, joka liitetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Tehostetun tuen opetussuunnitelmaan kirjataan:

- pedagogiset ratkaisut ja menetelmät, joilla lapsen kasvua ja oppimista tuetaan
- joustavat ryhmittelyt, kuten pienryhmät ja yksilötyöskentely
- monikanavaiset opetusmenetelmät ja työskentelytavat
- kommunikointitavat
- oppimisympäristöön liittyvät ratkaisut
- lapselle tarjottavan osa-aikaisen erityisopetuksen suunnitelma
- lapsen tarvitsemat opetus-, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä muut apuvälineet
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja konkreettiset toimet
- yhteistyösuunnitelma huoltajien ja muiden asiantuntijoiden kanssa sekä vastuunjaot
- seuranta- ja arviointiajankohta.

¹²² HE 148/2021 vp, s. 32

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Tehostetun tuen oppimissuunnitelmaan kirjatut lapsen pedagogisen tuen toimintamenetelmät tulee olla kaikkien lapsen kanssa työskentelevien tiedossa. Vastuu suunnitelman toteuttamisesta kuuluu koko lapsiryhmän henkilöstölle ja lapsen saamaa tukea arvioidaan aktiivisesti jatkuvana prosessina.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Jos tehostetun tuen pedagogiset järjestelyt ja menetelmät eivät ole riittäviä lapsen kasvun ja oppimisen tavoitteiden saavuttamiseksi, tehdään varhaiskasvatuksen erityisopettajan toimesta pedagoginen selvitys lapsen tilanteesta ja oppimisen etenemisestä. Pedagoginen selvitys laaditaan moniammatillisena yhteistyönä ja selvityksen tekemiseen osallistuvat lapsiryhmän toiminnasta vastaava opettaja, huoltajat ja mahdollisuuksien mukaan lapsi itse.

Pedagogiseen selvitykseen kirjataan:

- lapsen kokonaistilanne oppimisvalmiuksien, kasvun ja oppimisen kannalta
- lapsen saaman tehostetun tuen muodot ja järjestelyt sekä arvio niiden vaikutuksesta lapsen kasvuun ja oppimiseen
- pedagogiset, oppimisympäristöön liittyvät tai muut järjestelyt, joilla lasta tulisi tukea.

Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään lapselle aiemmin laadittuja pedagogisia asiakirjoja sekä muiden asiantuntijoiden laatimia lääketieteellisiä, sosiaalisia tai psykologisia lausuntoja. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä myös ilman pedagogista selvitystä ja tehostetun tuen antamista perustuen psykologiseen tai lääketieteelliseen arvioon.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁴.

Ennen erityisen tuen päätöksen tekemistä järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa. Erityisen tuen päätökseen kirjataan lapsen pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkittamis-, avustaja ja muut palvelut. Varhaiskasvatusjohtaja tekee viranhaltijapäätöksen erityisen tuen aloittamisesta. Erityisen tuen päätöksen jälkeen varhaiskasvatuksen erityisopettaja laatii

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

yhdessä huoltajien kanssa lapsen henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS). Monialaisia yhteistyötahoja pyydetään tarvittaessa osallistumaan suunnitelman teko- ja arviointiin.

Henkilökohtaiseen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan (HOJKS) kirjataan:

- lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimiseen liittyvät tavoitteet
- arjen konkreettiset tukitoimet ja pedagogiset ratkaisut
- lapsen oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- käytettävät työskentelytavat, opetusmenetelmät ja kommunikointitavat
- joustavat ryhmittelyt, kuten pienryhmä ja yksilötyöskentely
- suunnitelma lapselle tarjottavaksi osa-aikaisesta tai kokoaikaisesta erityisopetuksesta
- muiden asiantuntijoiden antamat tukitoimet sekä vastuunjako
- lapsen tarvitsemat tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä apuvälineet
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa ja kuvaus huoltajan/huoltajien kotona tarjoamasta tuesta erityisen tuen rinnalla.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁵. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhais-

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

kasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²⁶. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkeytykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹²⁷. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹²⁸.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

Yleisen tuen tarjoaminen pohjautuu lapsiryhmän työntekijöiden havaintoihin, eikä se vaadi erillistä varhaiskasvatuksen erityisopettajan arvioita. Tehostetun tuen aloittaminen perustuu aina varhaiskasvatuksen erityisopettajan tekemään pedagogiseen arvioon, joka laaditaan yhteistyössä lapsiryhmän opettajan, huoltajien ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa. Tehostetun tuen aikana lapsen kehitystä ja oppimista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. Mikäli lapsen tilanteessa tapahtuu muutoksia, tehostetun tuen oppimissuunnitelmaa tarkastetaan vastaamaan lapsen tuen tarvetta. Mikäli tehostettu tuki ei riitä, lapselle haetaan erityistä tukea perustuen varhaiskasvatuksen erityisopettajan tekemään pedagogiseen selvitykseen tai psykologiseen/lääketieteelliseen arvioon lapsen tuen tarpeesta.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹²⁹. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹²⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

¹²⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹³⁰. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹³¹

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹³². Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³¹ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoittamiseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoittoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

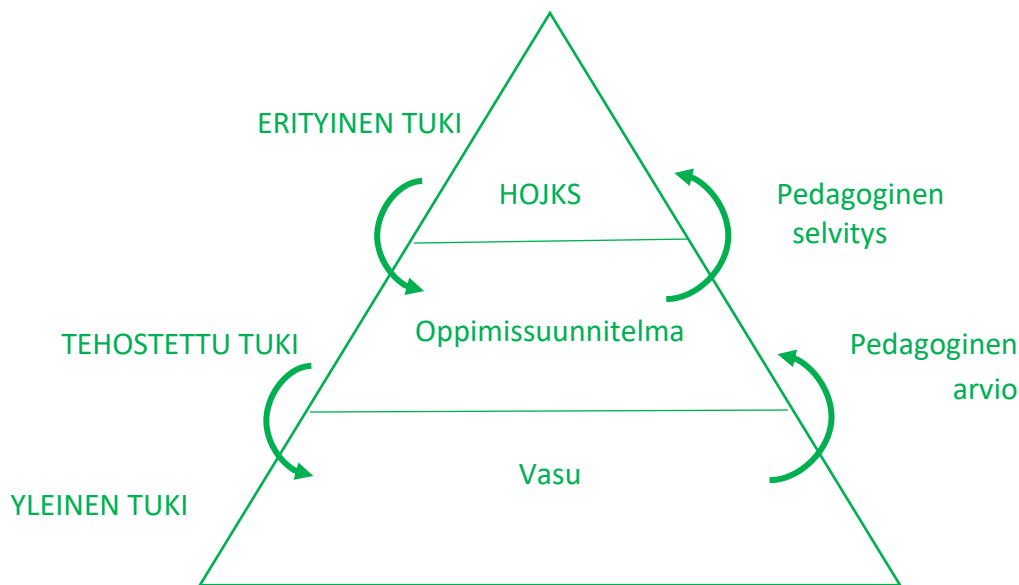
- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³³.

¹³³ HE 148/2021 vp, s. 35

Tuen muodot voivat muuttua, kun lapsi kehittyy ja oppii uusia taitoja varhaiskasvatuksen aikana. Tukea tarjotaan niin kauan kuin se on lapselle tarpeellista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi Inarin kunnan varhaiskasvatuksessa laaditaan tuen tasosta riippuen eri pedagogisia asiakirjoja.

Kuvio 1. Kasvun ja oppimisen tukijärjestelmä ja laadittavat pedagogiset asiakirjat Inarin kunnan varhaiskasvatuksessa

Lapsen saamasta tuen tasosta riippumatta jokaiseen pedagogiseen asiakirjaan kirjataan:

- lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet
- lapsen onnistumisen hetket
- lapsen haasteet ja tuen tarpeet
- pedagogisen toiminnan tavoitteet
- pedagogiset ratkaisut tarvittavaan tukeen
- lapsen näkökulma asioihin.

Lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet ovat pedagogisen toiminnan lähtökohta ja niitä tulee hyödyntää suunnitelman laadinnassa lapsen saamasta tuen tasosta riippumatta. Jokaisella lapsella on oikeus kehittää omia vahvuuksiaan. Lapsen vahvuuksien ja kiinnostuksen kohteiden työstämisessä varhaiskasvatushenkilöstö pohtii mitä taitoja, kykyjä ja osaamista lapsella on erilaisissa tilanteissa, mikä motivoi lasta ja missä lapsi on kaikkein vahvimmillaan. Henkilöstön on tärkeä pohtia myös millaisissa hetkissä lapsi saa loistaa varhaiskasvatuspäivän aikana. Suunnitelmaan kirjataan, miten lapsen vahvuudet otetaan avuksi taitojen harjoitteluun ja lapsen sisäisen motivaation ylläpitämiseen. Jokaisella lapsella on paljon osaamista ja onnistumia ja ne tulee kirjata myös pedagogisiin asiakirjoihin. Onnistumiset motivoivat lasta uusien taitojen ja tilanteiden harjoittamiseen ja ovat erityisen tärkeitä tukea saaville lapsille.

Lapsen haasteiden ja tuen tarpeiden kirjaamisessa varhaiskasvatushenkilöstö huomio, milloin ja missä tilanteissa lapsi osaa asioita ja toimintamalleja. Tämä ohjaa suunnittelemaan pedagogista toimintaa ja tukitoimia vastaamaan lapsen tarpeisiin. Pedagoginen suunnittelu auttaa rakentamaan varhaiskasvatusryhmän toimintaa siten, että se tukee lapsen toimimista ryhmässä sekä kehittyviä taitoja ja oppimista.

Lapsen haasteiden ja tuen tarpeiden kirjaamisessa huomioidaan:

- Millaisessa tilanteessa lapsen on vaikea toimia?
 - ➔ Onko lapsi silloin yksin, kaverin kanssa vai isommassa ryhmässä?
 - ➔ Onko jokin edeltävä asia, jonka vuoksi tilanne muuttuu lapselle hankalaksi?
- Mikä taito lapselta hankalassa tilanteessa puuttuu?
 - ➔ Mitä pitää harjoitella lisää?
 - ➔ Missä lapsen tulee kehittyä?
- Millaista pedagogista tukea lapsi on saanut hankalaan tilanteeseen?
 - ➔ Miten ryhmä henkilöstö toimii lapsen kanssa hankalassa tilanteessa?
 - ➔ Miten toiset lapset toimivat tilanteessa?

Pedagogisen toiminnan tavoitteita kirjatessa varhaiskasvatushenkilöstö pohtii, millaisia taitoja lapsi tarvitsee lisää, jotta lapsella havaitut haasteet voidaan ylittää tai minimoida. Näistä muodostuu lapsen tavoitteet ja taidot, joita pedagogisella toiminnalla pyritään kehittämään ja vahvistamaan. Pedagogisen toiminnan tavoitteiden perustana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden oppimisen alueet sekä laaja-alaisen osaamisen osa-alueet. Pedagogisen toiminnan tavoitteiden asettamisessa on tärkeää muistaa kohtuullisuus, selkeys, mitattavuus, saavutettavuus, realistisuus sekä aikataulutus.

Varhaiskasvatushenkilöstö kirjaa suunnitelmaan pedagogiset ratkaisut täsmällisesti ja selkeästi, jotta niiden toteuttaminen varhaiskasvatusarjessa on kaikille ryhmän työntekijöille selkeää. Ratkaisussa tulee huomioida sekä henkilöstön toimintaan perustuva tuki, mutta myös ne ratkaisut, jotka tukevat lasta aktiivisena toimijana taitojen harjoittelussa. Tämä tarkoittaa sellaisia ratkaisuja lapsen kasvatusta ja opetusympäristöön, jotka mahdollistavat lapsen taitojen harjoittamisen ja toimimisen aktiivisesti lapsiryhmässä.

Suunnitelmia laadittaessa varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee selvittää lapsen näkökulma omiin asioihin lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden. Pedagogisten asiakirjojen tarkoitus on nähdä lapsi arvokkaana yksilönä ja aktiivisena toimijana. Jokaisella lapsella on oikeus ilmaista itseään, ajatuksiinsa ja mielipiteitään sekä tulla ymmärretyksi. Lapsi voi ilmaista itseään, ajatuksiaan ja mielipiteitään äänteiden, sanojen ja puheen lisäksi monin eri tavoin, kuten kehonkielellä, eleillä ja ilmeillä.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁴. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³⁵. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³⁶. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹³⁷. Päätös on aina perusteltava¹³⁸. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹³⁹.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁴⁰.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁴¹.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁴². Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴³

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

¹³⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³⁵ Hallintolaki 34 §

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 35

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹³⁸ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³⁹ HE 148/2021 vp, s. 36

¹⁴⁰ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

¹⁴² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁴³ HE 148/2021 vp, s. 30

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴⁴ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁵. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevista asioista. Kansallisen tason arvoinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴⁶. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁴⁷. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁴⁸.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁶ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 20 §

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Inarin kunnan yhtenä varhaiskasvatuksen painopistealueena vuosina 2020-2023 on yhteisen arvioinnin ja lomakkeiden kehittäminen. Varhaiskasvatussyksiköiden laadun arviointi on jatkuva prosessi. Asiakslähtöisyys, henkilöstön ammatillinen osaaminen, hyvin toimiva työyhteisö sekä johdon sitoutuminen ovat avainasemassa laadunarvioinnissa. Inarin kunnassa varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen ovat osa jokaisen ammattiryhmän tehtävänkuvaa. Laadunhallinnan kannalta on olennaista säännöllisesti arvioida ja tavoitteellisesti seurata varhaiskasvatuksen suunnittelua ja toteutusta sekä omien työtapojen toimivuutta. Henkilöstön tehtävänä on seurata ja arvioida vuosittain kunnan ja lapsen Vasun toteutumista arjessa.

Varhaiskasvatussyksiköiden johtajat huolehtivat siitä, että henkilöstöllä on riittävä tieto kunnan varhaiskasvatustoimintaa ohjaavista periaatteista. Johtajat varmistavat, että varhaiskasvatuksen tavoitteet toteutuvat joka ryhmässä ja vastuualueensa pedagoginen toiminta on Vasun mukaista. Pedagogisen toiminnan, henkilöstön kanssa käytyjen keskustelujen sekä huoltajilta saadun palautteen kautta arvioidaan, onko henkilöstön ja johtajan osaaminen ajan tasalla. Varhaiskasvatushenkilöstö sitoutuu aktiivisesti uuden oppimiseen, jatkuvaan koulutukseen sekä hyvien käytänteiden jakamiseen henkilöstön välillä.

Varhaiskasvatusjohtaja vastaa kunnan varhaiskasvatuksesta sekä talous- ja toimintasuunnitelman laatimisesta, johon kirjataan varhaiskasvatuksen tavoitteet. Tavoitteiden toteutuminen arvioidaan vuosittain tilinpäätöksen yhteydessä. Toimintakausittain arvioidaan myös kunnan varhaiskasvatussuunnitelman painopisteiden toteutumista, jonka pohjalta tehdään suunnitelmaan tarvittaessa tarkennuksia vuosittain. Varhaiskasvatusjohtaja vastaa Inarin kunnan varhaiskasvatussuunnitelman päivittämisestä sekä osallistumisesta kansallisiin varhaiskasvatustoiminnan arviointeihin.

Pedagogisen toiminnan arvioinnin ja kehittämisen tavoitteena on osaava työyhteisö, joka tiedostaa muutostarpeet liittyen esimerkiksi omiin toimintatapoihin, oppimisympäristön muokkaukseen, erilaisten työtapojen hyödyntämiseen tai toimintakulttuurin kehittämiseen.

Tukea tarvitsevan lapsen kohdalla pedagogisen toiminnan arvioinnissa ja kehittämisessä hyödynnetään monialaisten yhteistyötahojen kautta saatua tietoa. Näiden tietojen avulla henkilöstö arvioi yhdessä huoltajien ja yhteistyötahojen kanssa, onko tuen tarve riittävää ja oikeanlaista lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen varmistamiseksi.

Toimintayksiköissä pedagogisen toiminnan arviointia toteutetaan mm. huoltajien ja henkilöstön päivittäisissä vuorovaikutustilanteissa sekä lapsen Vasukeskusteluissa. Keskusteluista saatu palaute käsitellään ensisijaisesti huoltajan kanssa. Tarvittaessa keskustelua jatketaan henkilöstön yhteisissä palaverissa sekä yksiköiden johtajien ja varhaiskasvatusjohtajan välillä.

Pedagogisen toiminnan arvioinnissa ja kehittämisessä tärkein palaute tulee lapsilta. Keskustelemalla lapsen kanssa, havainnoimalla lasta sekä pedagogisen dokumentoinnin avulla saadaan merkittävää tietoa lapsen oppimisesta sekä varhaiskasvatustoiminnasta. Lapsilta saatu palaute otetaan huomioon varhaiskasvatustoiminnan kehittämisessä.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) tukee varhaiskasvatuksen järjestäjiä laadun arvioinnissa. Varhaiskasvatuksen arvioinnissa ja sen kehittämisessä hyödynnetään Karvin julkaisua *Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset* (julkaisut 24:2018). Inarin kunnan varhaiskasvatus osallistuu Karvin valtakunnallisiin arviointeihin ja arviointien tuloksia hyödynnetään varhaiskasvatuksen kehittämisessä.

Pedagogisen toiminnan arviointi

Toiminnan arviointi tulee olla systemaattista ja suunnitelmallista. Se tarkoittaa sitä, että varhaiskasvatushenkilöstö peilaa varhaiskasvatustoimintaa suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Pedagogisen toiminnan arviointi on toimintaa koskevan tiedon järjestelmällistä keruuta, analysointia ja tulkintaa. Arvioinnilla pyritään vastaamaan siihen, onko asetetut tavoitteet saavutettu ja saatu aikaan se, mitä on tavoiteltu sekä onko tarvittavia muutoksia toimintaan tehty. Arviointi on myös arvottamista: asetettujen kriteereiden ja tavoitteiden perusteella arvioija päättelee, onko toiminta laadukasta vai onko siinä kehitettävää. Inarin kunnan varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteet konkretisoidaan kriteereiksi eli laatulupauksiksi, jotta niiden toteutumista voidaan arvioida.

Varhaiskasvatuksessa arvioinnin kohteena on henkilöstön toiminta ja lapsen kohtaaman varhaiskasvatuksen laatu. Tavoitteet sille miten henkilöstön tulisi toimia ja minkälaista lapsen kohtaaman laadun tulisi olla on asetettu kunta-, ryhmä-, ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmassa. Arviointi on varhaiskasvatushenkilöstön johtama pedagoginen prosessi, joka toteutetaan yhdessä lasten, muun henkilöstön ja huoltajien kanssa. Arvioinnin pääasiallinen tavoite on oman toiminnan kehittäminen ja arvioinnista saatujen tulosten hyödyntäminen. Arvioinnin neljä keskeistä periaatetta ovat osallisuus, monimenetelmäisyys, mukautuvuus ja läpinäkyvyys.

Arvioinnin toteuttaminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin avulla otetaan selvää siitä, onko laatu ollut sitä mitä eri tason varhaiskasvatussuunnitelmissa luvataan. Onko varhaiskasvatuksen henkilökunta toiminut asetettujen tavoitteiden mukaisesti ja kokeeko lapsi kohtaamassaan varhaiskasvatuksessa sitä, mitä hänen toivotaan kokevan.

Varhaiskasvatuksen opettajan johdolla tiimi pysähtyy säännöllisesti pohtimaan, mistä tarvitaan tarkempaa arviointitietoa ja miksi. Opettaja varmistaa ja luo yhdessä lapsiryhmän henkilöstön kanssa käytännöt tavoitepohjaiseen, systemaattiseen arviointiin. Inarin kunnan varhaiskasvatussuunnitelma luo pohjan ryhmävasun laatimiseen, jonka pohjalta laatulupaukset eli kriteerit lapsiryhmän toiminnalle tehdään. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma sisältää lapselle tehdyt laatulupaukset.

Esimerkki lapsiryhmäkohtaisesta varhaiskasvatustoiminnan laatulupauksesta:

Inarin kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu, että varhaiskasvatushenkilöstö osallistuu lasten leikkeihin, varmistaa lasten leikkeihin pääsyn, rikastuttaa lasten leikkiä ja tarjoaa sellaisia mahdollisuuksia, joihin lapsen käsitteistö ei vielä yllä. Kunnan varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta luodaan ryhmävasuun kriteerit (laatulupaus) siitä, miten meillä toimitaan.

Esimerkiksi:

Jokainen kasvattaja sitoutuu lasten leikkeihin päivittäin. Tämä on laatulupaus ja sitä voi arvioida.

Tällä menetelmällä Inarin kunnan varhaiskasvatussuunnitelman teksti muotoutuu kriteereiksi eli laatulupauksiksi ryhmätasolle ja sen kautta arvioitaviksi tiimille, lapsille ja huoltajille. Tämän toiminnan avuksi Karvi eli Kansallinen koulutuksen arviointikeskus on luonut varhaiskasvatuksen laadunarviointityökalun, jonka pilotointiin Ivalon päiväkotia osallistui marraskuusta 2020–maaliskuuta 2021 välisenä aikana. Laatukriteerejä sisältävä tutkimusperustaan pohjautuva arviointityökalu on tarkoitus ottaa käyttöön varhaiskasvatustoiminnan arvioinnin ja kehittämisen tueksi työkalun valmistuttua.

Ryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma eli ryhmävasu on yksi arvioinnin ja suunnittelun työväline. Ydinajatuksena on, että ryhmävasuun kirjataan yksi keskeisin kriteeri eli laatulupaus kerrallaan. Ryhmävasu on elävä asiakirja ja se täydentyy toimintakauden kuluessa pohjautuen säännöllinen arviointiin.

Arviointi voi lähteä myös liikkeelle lapsiryhmän tarpeesta, jolloin se on tarvelähtöistä pedagogisen toiminnan arviointia. Tällöin lapsiryhmää havainnoidessa henkilöstö on huomannut jotain, jota tulee muuttaa tai kehittää. Esimerkiksi lapsiryhmässä esiintyy kiusaamista, joka tulee saada loppumaan. Kriteerit tavoitteelle luodaan sen pohjalta, millainen toimintakulttuuri edistäisi, pitäisi yllä ja kehittäisi lasten yhteenkuuluvuutta. Tämä tuottaa tavoitetilän, jota lähdetään tavoittelemaan toiminnan kehittämisen kautta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma arvioinnin välineenä

Laki edellyttää, että lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmanprosessissa sekä suunnitelman laadinnassa ja sen toteutumisen arvioinnissa. Henkilöstö etsii sopivia keinoja lapsen näkökulman selvittämiseksi. Huoltajien sekä henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon suunnitelmassa. Huoltajien ja henkilöstön yhteisen keskustelun pohjalta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan pedagogisen toiminnan tavoitteet eli laatulupaukset lapselle ja varhaiskasvatuksen toiminnalle. Näin lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tulee arvioitavaan muotoon henkilöstölle, lapselle sekä huoltajille. Lapsen Vasun tarkennus tulee tehdä aina, kun lapsen tarpeet sitä edellyttävät, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Aloite suunnitelman tarkentamiselle voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta.

Lapsi arvioijana

Varhaiskasvatushenkilöstön tulee miettiä lapsen arviointia etukäteen tarkasti ja se ei saa olla liian johdattelevaa. Yksinkertainen kysymys toimii parhaiten. Lapsella tulisi olla mahdollisuus kertoa mielipiteensä myös yksin, jotta vältytään muiden lasten vaikutukselta lapsen omaan mielipiteeseen. Lapsen kanssa äänestäminen on yksi esimerkiksi tavasta toteuttaa lapsen mielipiteen kuulemista.

Esimerkki lapsen mielipiteen selvittämisestä:

- Otetaan käyttöön ei- ja kyllä-purkit ja helmiä oman äänen merkiksi. Lapsille esitetään yksitellen laatulupaus (joko ryhmätasoinen tai lapsen omaan vasuun kirjattu) ja sen jälkeen lapsi antaa äänensä tiputtamalla kyllä- tai ei-purkkiin äänensä.
- Isommalta lapselta voi myös kysyä perusteluja ja ajatuksia vastauksen syvemmän merkityksen avaamiseksi.
- Erityisesti ryhmätasoiset äänestykset tuottavat vertailtavaa materiaalia ja sen avulla toiminnan uudelleen suuntaaminen helpottuu.

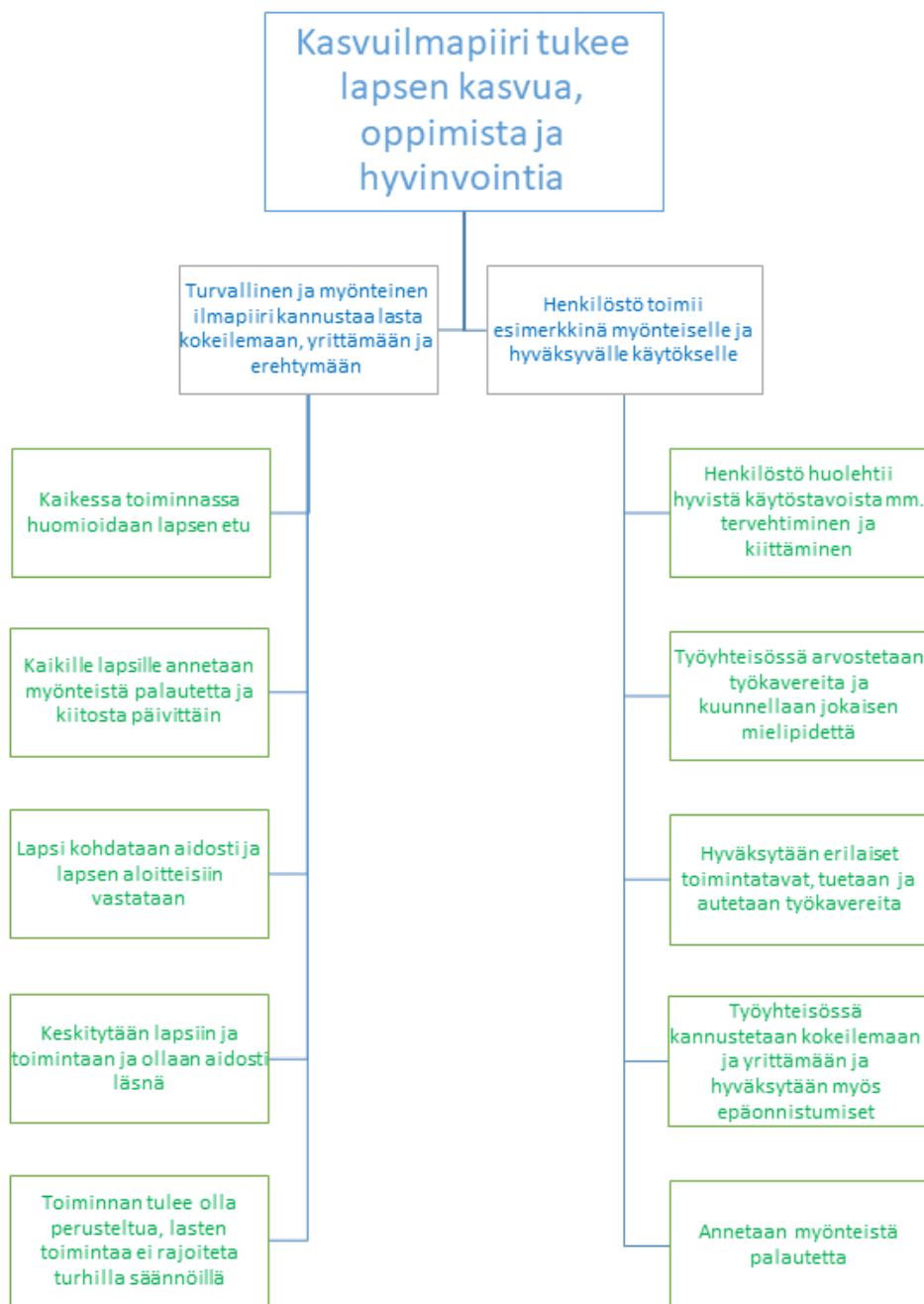
Arvioinnin kehittäminen

Arvioinnin tulee kasvaa osaksi pedagogista toiminnan suunnittelua. Varhaiskasvatushenkilöstön tekemä pedagoginen dokumentointi luo pohjan arvioinnille. Pedagogisen dokumentoinnin tulee olla suunnitelmallista ja oikealla tavalla toteutettua. Dokumentista tulee pedagoginen vasta, kun sen kautta rakentuu prosessi, jossa dokumentin sisältö johtaa dialogiin ja tulkitaan. Lapsen tai perheen osallisuuden ja kuulemisen kautta dokumentin sisällöstä rakentuu merkitys, jota hyödynnetään pedagogisen toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

Arvioinnin kehittäminen on pitkäjänteinen prosessi. Jatkuvaan arviointiin sitoutuminen edellyttää, että arviointi koetaan mielekkääksi tavaksi kasvaa ja kehittyä sekä oppia ammattilaisena, yksilönä ja yhteisön jäsenenä. Jokaisen työntekijän tulee voida osallistua ja tehdä yhteistyötä, määrittää arvioitavia kohteita ja tulla tietoiseksi siitä mikä on tavoitteena ja sen myötä sisäistää jatkuvan kehittä-

misen prosessi. Arvioinnin tärkein tavoite on asioiden kehittyminen eli arviointia ei tehdä vain arvioinnin vuoksi. Painopiste arvioinnin kehittämisessä lähtee positiivisten voimavarojen esiin saamisessa varhaiskasvatustoiminnan kehittämisen tueksi. Kehittämiseen sitoutuminen yhteisen keskustelun kautta kehittää ammatillisia käytäntöjä ja tukee laadukkaan varhaiskasvatuksen järjestämistä.

INARIN KUNNAN VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAKULTTUURIN KEHITTÄMISEN TAVOITE VUOSILLE 2020-2023

INARIN KUNNAN VARHAISKASVATUKSEN PAINOPISTEALUEET VUOSILLE 2020-2023

HAVAINNOINTI, DOKUMENTOINTI JA ARVIOINTI

- tietoinen ja tavoitteellinen oman ja lasten toiminnan havainnointi
- yhteisen arvioinnin ja lomakkeiden kehittäminen
- vasu- ja dokumentointijärjestelmän sähköistäminen
- jokaisesta lapsesta on käytössä vihko/lomakkeet, johon kirjataan säännöllisesti havaintoja lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. Varhaiskasvattajan oman toiminnan arviointi suhteessa lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen osaksi varhaiskasvatustyötä

LAPSEN TUEN TOTEUTTAMINEN

- riittävä tiedonsiirto huoltajien ja henkilöstön välillä sekä henkilöstön/yksiköiden välillä
- monialaisen yhteistyön ja toimintaperiaatteiden kehittäminen
- lapsen tuki osaksi koko ryhmän varhaiskasvatustoimintaa

OPPIMISEN ALUEET: kielten rikas maailma, luonto- ja ympäristökasvatus ja liikunta

- lasten kielellisten taitojen kehittäminen monipuolisilla menetelmillä (esim. saduttaminen, sadut, tarinat, keskustelut)
- säännölliset metsäretket
- kierrätykseen perehtyminen ja kierrättämisen harjoittelu
- ulkoilutoiminnan ja siirtymätilanteiden liikunnallisuuden lisääminen sekä monipuolinen liikunta (liikuntasuositus 3 h/pvä)

Inarin kunnan varhaiskasvatuksen järjestämisen toimintaperiaatteet

Inarin kunnan varhaiskasvatuksen periaatteita ohjaavat mm. Varhaiskasvatuslaki, Inarin kunnan varhaiskasvatussuunnitelma sekä kunta-alan työ- ja virkaehtosopimus. Varhaiskasvatuksen perusteiden mukaisesti varhaiskasvatuksen tulee antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen sekä edistää yhdenvertaisuutta.

LAPSEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

Jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma lapsen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon toteuttamiseksi noin kahden kuukauden kuluttua varhaiskasvatuksen aloittamisesta. Varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään vähintään vuosittain.

HOITOTARAUKSET

Lapselle voidaan varata hoitoa myönnetyn varhaiskasvatuspäätöksen mukaisesti. Lapsen hoitoajat tulee ilmoittaa varhaiskasvatuspaikkaan sähköpostitse kolmeksi viikoksi kerrallaan. Mikäli huoltajilla ei ole tiedossa hoitoaikoja pidemmälle jaksolle, tulee hoitoajat ilmoittaa vähintään viikoksi kerrallaan edellisen viikon maanantaina klo 10.00 mennessä. Hoitoaikamuutokset voidaan ottaa huomioon, mikäli ryhmässä on riittävästi työntekijöitä lapsimäärään suhteutettuna kyseisenä aikana.

Huoltajan ilmoittama lapsen haku-aika tarkoittaa aikaa, jolloin hakija ja lapsi poistuvat varhaiskasvatustilasta. Haku-aika ei tarkoita kellonaikaa, jolloin hakija saapuu lapsen hoitopaikkaan.

OSA-AIKAINEN VARHAISKASVATUS (10 hp/kk, 20h/vko)

Lapsiryhmässä voi olla useampi lapsi, jolla on osa-aikainen varhaiskasvatuspäätös (esim. kaksi lasta, joilla on 10 hp/kk jakavat yhden kokopäivähoitopaikan). Mikäli lapsen hoitopäivät perustuvat huoltajan/huoltajien työssäkäyntiin tai opiskeluun, ilmoittavat huoltajat hoidontarpeen sovitun aikataulun mukaisesti. Muussa tapauksessa hoitopäivät sovitaan huomioiden koko lapsiryhmän läsnäolopäivät.

HOITOPÄIVIEN YLITTÄMINEN OSA-AIKAISESSA VARHAISKASVATUKSESSA

Mikäli lapsella on 10pv/kk tai 15 pv/kk varhaiskasvatuspäätös, voi hoitopäivät ylittyä perustellusta syystä kerran syyskaudella ja kerran kevätkaudella. Ylityksestä sovitaan erikseen ryhmän henkilökunnan kanssa. Mikäli ylityksiä tulee enemmän, tulee varhaiskasvatuspaikkaa hakea uuden hoitotarpeen mukaisesti. Osa-aikainen hoitopaikka tulee olla voimassa vähintään kolmen kuukauden ajan.

LAPSEN HOITOAIKA, KUN VARHAISKASVATUSTARVE EI PERUSTU HUOLTAJAN TYÖHÖN TAI OPISKELUUN

Lapsen varhaiskasvatuspäivän pituus voi olla enintään kahdeksan tuntia (klo 8.00-16.00 välillä), jos lapsella ei ole molempien huoltajien tai yksinhuoltajan työstä tai opinnoista johtuva varhaiskasvatustarve. Erityisestä syystä johtuvasta hoitoaikatarpeesta sovitaan yksikön johtajan kanssa.

LAPSEN TUONTI JA HAKU VARHAISKASVATUKSESTA

Huoltajat ilmoittavat henkilökunnalle viimeistään lapsen varhaiskasvatukseen tuontilanteessa mahdolliset hoitopäivään poikkeavuudet, esim. lapsen hakee perustietolomakkeeseen kirjattu varahakija.

Lapsen hakutilanteessa on huomioitava, että ulkoilun aikana henkilökunnan ensisijainen tehtävä on huolehtia lasten turvallisesta ulkoilusta, joten pidemmät keskustelut hoidetaan erikseen varattuna aikana.

RUOKAILUAJAT

Aamupala tarjotaan niille lapsille, joiden hoito alkaa klo 8.15 tai aiemmin. Lounas tarjotaan niille lapsille, jotka ovat hoidossa klo 11.00 - 11.30 välisenä aikana. Välipala tarjotaan niille lapsille, jotka ovat hoidossa klo 14.00 - 14.15 välisenä aikana. Päivällinen tarjotaan niille lapsille, jotka ovat hoidossa klo 17.45 asti tai sen jälkeen. Ilta-pala tarjotaan niille lapsille, jotka ovat hoidossa klo 20.00 - 20.15.

ERITYISRUOKAVALIOT

Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen kasvua, kehitystä sekä hyviä ruokailutottumuksia. Tarvittaessa lapselle tarjotaan allergian, sairauden tai eettisen vakaumuksen edellyttämä ruokavalio. Huoltajaa ohjataan ottamaan yhteyttä neuvolan terveydenhoitajaan, mikäli lapsella on tarve erityisruokavaliolle. Erityisruokavalioiden tarjoaminen varhaiskasvatuksessa edellyttää neuvolan terveydenhoitajan lausuntoa.

PÄIVÄLEPO

Kaikille lapsille mahdollistetaan Inarin kunnan varhaiskasvatuspaikoissa hiljainen lepo hetki keskellä päivää. Lapsilla on mahdollisuus levätä sängyssä tai patjalla ja kuunnella satua tai musiikkia ja levätä. Noin puolen tunnin mittaisen rauhallisen lepo hetken jälkeen ohjataan lapset, jotka eivät nuku muuhun toimintaan esim. Lukemaan tai piirtämään. Päivälepo aika/ rauhallinen toiminta ajoittuu n. kello 12.00-14.00 väliselle ajalle. (Varhaiskasvatuksen linjaus lasten päivälevosta 3/2016)

ULKOTOIMINTA

Inarin kunnan omaleimainen luonto ja vuodenkierto tarjoavat ainutlaatuiset puitteet oppimiselle. Luonto tarjoaa lapsille runsaasti kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Luontoa ja lähiympäristöä hyödynnetään aktiivisesti liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina. (Inarin kunnan Vasu 2022)

Ulkotoiminta sisältää vapaan leikin lisäksi ohjattua toimintaa. Varhaiskasvatuksessa ulkoillaan säästä riippumatta huomioiden lasten hyvinvoinnin ja turvallisuuden esim. ukonilma, kova pakkanen. Tavoitteena on, että ulkotoimintaa on kokopäivähoidossa olevalla lapsella noin kaksi tuntia päivässä, vähintään tunnin ajan aamupäivällä sekä lisäksi ilta-päivällä. Ulkotoimintaan siirrytään viimeistään 15.30 lapsen hoitoajat huomioiden.

PYYNNÖSTÄ OMAN HOIDON JÄRJESTÄMINEN

Mikäli perhe järjestää itse lapsen hoidon poikkeustilanteissa (esim. henkilöstön koulutukset, varhaiskasvatusyksikön muutto, henkilöstön äkilliset poissaolot) varhaiskasvatuksen pyynnöstä, on perheellä oikeus maksuhyvitykseen.

POISSAOLOJEN ILMOITTAMINEN

Lapsen poissaolot ilmoitetaan välittömästi lapsen varhaiskasvatuspaikkaan, jotta poissaolo voidaan huomioida lapsiryhmän toiminnassa. Jos lapselle on myönnetty osa-aikainen varhaiskasvatuspaikka (enintään 10 tai 15 hp/kk) ja lapsen hoitoaikoihin tulee äkillisiä muutoksia, ne huomioidaan laskutuksessa, jos muutokset on ilmoitettu varhaiskasvatuspaikkaan edellisenä arkipäivänä klo 16.00 mennessä. Lapsen sairauspäivä/poissaolopäivä lasketaan hoitopäiväksi.

Mikäli lasta ei tuoda hoitoon ilmoitettuna ajankohtana, eivätkä huoltajat ole ilmoittaneet poissaolosta, hoitovaraus raukeaa 30 minuutin kuluttua. Varattu ja äkillisesti peruttu tai peruuttamatta jätetyt hoitopäivät lasketaan hoitopäiväksi, joista peritään asiakasmaksu.

ILMOITUS TILAPÄISESTÄ POISSAOLOSTA

Mikäli lapsen vähintään yhden viikon poissaolo on ilmoitettu kirjallisesti lapsen varhaiskasvatuspaikkaan vähintään neljää viikkoa aikaisemmin, annetaan poissaolosta maksuhyvitys. Lapsella tulee olla vähintään kahden viikon pituinen yhtäjaksoinen lomajakso vuodessa.

TILAPÄISEN HOIDON JÄRJESTÄMINEN

Tilapäistä hoitoa järjestetään, mikäli hoitopaikassa on tilaa, eikä se vaadi ylimääräisiä henkilöstöresursseja. Tilapäistä hoitoa haetaan varhaiskasvatushakemuksella ja siitä peritään sivistyslautakunnan päättämä päivämaksu (15 euroa/päivä).

HARKINNANVARAINEN VARHAISKASVATUS

Oikeus varhaiskasvatukseen jatkuu siihen asti, kunnes lapsi siirtyy perusopetukseen. Koululaisille lapsille järjestetään harkinnanvaraista hoitoa, mikäli varhaiskasvatuspaikoissa on tilaa:

- Vuorohoitoa tarvitsevilla 1-2 luokan oppilaille
- Varhaiskasvatusta 1 luokan oppilaille koulun lomien aikana
- Varhaiskasvatusta erityistä hoitoa tai tukea tarvitseville 1-2 luokan oppilaille

VARHAISKASVATUKSEN JÄRJESTÄMINEN ERITYISTILANTEISSA

Mikäli varhaiskasvatusta haetaan kunnan sivukylien alueelta, jossa ei ole vakinaisia kunnallisia varhaiskasvatuspalveluja tai varhaiskasvatuspaikoissa ei ole tilaa, järjestetään varhaiskasvatuspaikka lähimmästä mahdollisesta kunnallisesta varhaiskasvatuspaikasta. Varhaiskasvatuspaikka voidaan myös huoltajien kanssa sovittaessa järjestää paikassa, joka sijaitsee huoltajien työmatkan varrella. Mikäli varhaiskasvatuksen kuljetusmatka kunnalliseen varhaiskasvatuspaikkaan tulisi kohtuuttoman pitkäksi (kodin ja varhaiskasvatuspaikan etäisyys yhteen suuntaan n. 30 km), järjestetään varhaiskasvatuspaikka mahdollisuuksien mukaan omasta kylästä palkkaamalla työhön omassa kodissa työtä tekevä perhepäivähoitaja. (Inarin kunnan varhaiskasvatuksen järjestämisperiaatteet erityistapauksissa 19.2.2014 § 7)

TUPAKOINTI VARHAISKASVATUKSEN SISÄ- JA ULKOTILOISSA

Tupakointi on kielletty varhaiskasvatusyksiköiden sisä- ja ulkotiloissa (päiväkodit, ryhmäperhepäiväkodit, perhepäivähoitokodit). (Tupakointikiellot ja rajoitukset – Valvira 4.3.2021)

Inarin kunta/Varhaiskasvatus

VUOROHOIDON JÄRJESTÄMISEN LINJAUKSET 1.8.2021

(Sivistyslautakunta 23.6.2021 § 32)

Vuorohoitoa on klo 17.30 – 06.30 välillä tapahtuva hoito ja/tai viikonloppuhoito.

Vuorohoitoa järjestetään iltaisin, öisin, viikonloppuisin ja arki- ja juhlapäyhinä päiväkodeissa tai perhepäivähoidossa. Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä vanhemman tai muun huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi (Varhaiskasvatuslaki § 13).

Vuorohoito mahdollistaa huoltajille säännöllisen yhtäaikaisen vuorotyössä käynnin. Vuorohoidon tarve arvioidaan aina perhekohtaisesti ja yksiköissä seurataan vuorohoidon käyttöä. Vuorohoitoon ei ole subjektiivista oikeutta. Lapsi voi olla vuorohoidossa, kun perheen molemmat huoltajat tai yksinhuoltaja ovat työvuorossa sekä yövuoron jälkeisen nukkumisajan.

Kriittisillä aloilla työskentelevien huoltajien lapsilla on oikeus vuorohoitoon myös huoltajan päivystyksen ajalla. Tällöin vuorohoito järjestetään koko päivystysvuoron ajaksi. Kriittisillä aloilla työskenteleviä ovat mm. pelastustoimesta ja turvallisuudesta vastaavat työntekijät (palo- ja pelastushenkilöstö, ensihoidon henkilöstö, poliisit, rajavartijat) sekä sosiaali- ja terveysalan henkilöstö.

1. Vuorohoitopaikka on tarkoitettu **säännöllisesti vuorohoitoa tarvitseville lapsille**, joille tehdään varhaiskasvatushakemuksen perusteella vuorohoitopäätös. Säännöllisellä vuorohoidolla tarkoitetaan keskimäärin vähintään kerran viikossa tarvittavaa ilta-, yö- tai viikonloppuhoitoa.
2. Mikäli huoltaja tarvitsee lapselle **tilapäistä vuorohoitoa**, on siitä toimitettava erillinen tilapäisen vuorohoidon hakemus varhaiskasvatustoimistoon 2 viikkoa ennen vuorohoidontarvetta. Myös varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle tulee hakea tarvittaessa tilapäinen vuorohoitopaikka.
3. Vuorohoitoa järjestetään Saariselän, Ivalon ja Inarin päiväkodeissa. Yöhoitoa järjestetään tällä hetkellä sekä Ivalossa että Saariselällä. **Joulupäyhinä** ja tarvittaessa perustellusta syystä muuna ajankohtana, vuorohoito voidaan keskittää yhteen päiväkotiin Saariselälle tai Ivaloon.
4. **Lapsen hoitoajat tulee ilmoittaa hoitopaikkaan kirjallisesti ennen henkilöstön työvuorosuunnittelua. Hoitoajat ilmoitetaan vähintään viikoksi kerrallaan viimeistään edellisen viikon maanantaina klo 10.00 mennessä. Kun lapselle varataan vuorohoitoa, tulee ilmoituksesta ilmetä molempien huoltajien/yksinhuoltajavanhemman työajat ja lapsen hoitoaika. Lapsen vuorohoitoaika on huoltajien yhteen sovitettu työaika.**
 - Ilmoitusajankohdan jälkeen myöhässä tulleet ilmoitukset/muutokset otetaan huomioon, jos hoitopaikan lapsiryhmässä on tilaa ja työntekijöitä ko. ajankohtana. Mikäli lapsen omassa ryhmässä ei hoitoa saada järjestymään, pyritään hoito järjestämään toisessa ryhmässä/päiväkodissa.
 - Huoltajien tulee toimittaa työnantajan laatimat työvuorolistat hoitopaikkaan vuorohoito-oikeuden tarkistamista varten pyydettäessä.
 - Yli 10 h hoitoaika lasketaan kahdeksi hoitopäiväksi.
 - Huoltajan yövuoron jälkeen nukkumisajaksi sovitaan noin kahdeksan tuntia.

5. Työntekijöiden työajat vuoropäiväkodeissa suunnitellaan etukäteen ilmoitettujen lasten hoitoaikojen mukaan viikoksi kerrallaan. Työvuorot annetaan henkilöstölle tiedoksi edellisen viikon maanantaina.
6. Vuorohoitoa ei tarjota huoltajien vapaapäivinä ja loma-aikoina. Huoltajien ollessa poissa vuorotyöstä (esim. sairausloma), lapsi voi olla varhaiskasvatuksessa pääsääntöisesti arkipäivisin klo 8.00-16.00 välisenä aikana. Lapsen hyvinvoinnin vuoksi lapselle suositellaan järjestettäväksi keskimäärin kaksi vapaapäivää viikossa ja vähintään neljää viikkoa lomaa vuodessa.
7. Huoltajien tulee ilmoittaa välittömästi hoitopaikkaan kaikista lapsen hoitoaikamuutoksista, poissaoloista sekä mahdollisesta hoidon peruuntumisesta lapsen tai perheenjäsenen äkillisen sairastumisen vuoksi. Hoitoaikamuutoksilla on vaikutusta työntekijöiden työaikoihin ja työvuoromuutoksiin, vuorohoitojärjestelyihin, kustannuksiin sekä sijaistarpeeseen. Yhden lapsen hoitovuoron peruuntuminen voi vaikuttaa työntekijän koko työvuoron peruuntumiseen.
8. Mikäli lasta ei tuoda hoitoon ilmoitettuna ajankohtana, eikä poissaolosta ilmoiteta, työntekijä odottaa päiväkodilla 30 minuuttia, minkä jälkeen hoitovaraus katsotaan rauenneeksi ja ryhmän henkilökunta voi siirtyä muihin tehtäviin tai poistua päiväkodilta. Varattu ja äkillisesti peruttu tai perumatta jätetyt hoitopäivät lasketaan hoitopäiviksi, joista peritään asiakasmaksu.
9. Vuorohoitoryhmään voi tulla lapsia aamuhoitoon aikaisintaan n. klo 5.00 alkaen. Lapset, jotka eivät huoltajien työaikojen vuoksi jää yöhoitoon, tulee pääsääntöisesti hakea päiväkodista kotiin n. klo 22.00 mennessä. Yöhoitoa tarvitsevat lapset tulevat hoitoon n. klo 21.00 mennessä. Poikkeavista tulo- ja hakuajoista neuvotellaan lapsikohtaisesti ottaen huomioon päiväkodin toiminta ja lapsen etu.
10. Osittainen yöhoito voidaan järjestää lapsen kotona silloin, kun päiväkodissa muilla lapsilla ei ole vuorohoidon tarvetta eikä hoitotarve koske koko yötä ja perheen koti soveltuu hoidon järjestämiseen. Osittaisesta yöhoidosta lapsen kotona tehdään erillinen sopimus.
11. Vuorohoidon tarvetta ja sen käyttöä tarkastellaan kolmen kuukauden tarkastelujaksolla. Vuorohoitotarpeen päättyessä tulee lapselle täyttää uusi varhaiskasvatushakemus. Lapselle järjestetään varhaiskasvatuspaikka joko päiväkodin toisesta ryhmästä tai perhepäivähoidosta. Lapsi voi kuitenkin jatkaa omassa ryhmässään toimintakauden loppuun (syys-/kevätkausi), jos vuorohoitojono sen sallii.

Lisätietoja:

Inarin kunnan varhaiskasvatusjohtaja Pirkko Saarela puh. 040 7441259

Varhaiskasvatussyksikön johtaja Krista Leivo puh. 040 7441210

Saariselän päiväkotitoimi, päiväkodinjohtaja puh. 040 6207697

Ivalon päiväkotitoimi, päiväkodinjohtaja puh. 0400 398265

Inarin päiväkotitoimi, päiväkodinjohtaja puh. 040 1533971